

Lateinischer Text des IPO (1648 Oktober 24)

Kollationsvorlage:

ACTA PACIS WESTPHALICAE. Hrsg. von der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften in Verbindung mit der Vereinigung zur Erforschung der Neueren Geschichte e.V. durch Konrad Repgen. Serie III Abteilung B: Verhandlungsakten. Band 1: Die Friedensverträge mit Frankreich und Schweden. 1: Urkunden. Bearb. von Antje Oschmann. Münster 1998, Nr. 18. (*ohne die textkritischen Anmerkungen und den Sachkommentar.*)

Für die Konkordanz zwischen IPO und IPM stehen:

=	gleicher oder bis auf unwesentliche Einzelheiten gleicher Wortlaut
≠	nicht in IPO bzw. IPM enthalten
≈	gleicher Inhalt, jedoch differenter Wortlaut
≐	mutatis mutandis gleicher oder bis auf unwesentliche Einzelheiten gleicher Wortlaut ¹ .
~	gleiches oder ähnliches Thema, jedoch differenter Inhalt und Wortlaut
←, →	Verweis von IPM auf IPO

In nomine sacrosanctae et individuae trinitatis, amen.

Präambel

[IPO ≐ IPM]

Notum sit universis et singulis, quorum interest aut quomodolibet interesse potest, postquam a multis annis orta in Imperio Romano dissidia motusque civiles eo usque increverant, ut non modo universam Germaniam, sed et aliquot finitima regna, potissimum vero Sueciam Galliamque ita involverint, ut diuturnum et acre exinde natum sit bellum, primo quidem inter serenissimum et potentissimum principem ac dominum, dominum Ferdinandum secundum, electum Romanorum imperatorem, semper augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. regem, archiducem Austriae, ducem Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchionem Moraviae, ducem Luxemburgiae, Superioris ac Inferioris Silesiae, Wurtenbergae et Teckae, principem Sueviae, comitem Habsburgi, Tyrolis, Kyburgi et Gorritiae, landgravium Alsatiae, marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviae ac Superioris et Inferioris Lusatiae, dominum Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum, inclytæ memoriae, cum suis foederatis et adhaerentibus ex una et serenissimum ac potentissimum principem ac dominum, dominum Gustavum Adolphum, Suecorum, Gothorum et Vandalorum regem, magnum principem Finlandiae, ducem Esthoniae et Careliae, Ingriaeque dominum, inclytæ recordationis, et regnum Sueciae eiusque foederatos et adhaerentes ex altera parte, deinde post eorum e vita decessum inter serenissimum et potentissimum principem et dominum, dominum Ferdinandum tertium, electum Romanorum imperatorem, semper augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. regem, archiducem Austriae, ducem Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchionem Moraviae, ducem Luxemburgiae, Superioris ac Inferioris Silesiae, Württtembergae et Teckae, principem Sueviae, comitem Habsburgi, Tyrolis, Kyburgi et Gorritiae, landgravium Alsatiae, marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviae ac Superioris et Inferioris Lusatiae, dominum Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum, cum suis foederatis et adhaerentibus ex una et serenissimam ac potentissimam principem ac dominam, dominam Christinam, Suecorum, Gothorum Vandalorumque reginam, magnam principem Finlandiae, ducem Esthoniae et Careliae, Ingriaeque dominam, regnumque Sueciae et eius

¹ Die Unterschiede rühren aus dem Bezug auf die französisch-kaiserlichen Verhältnisse einerseits und die schwedisch-kaiserlichen Verhältnisse andererseits her.

foederatos et adhaerentes ex altera parte, unde multa christiani sanguinis effusio cum plurimarum provinciarum desolatione secuta est, tandem divina bonitate factum esse, ut utrinque de pace universali suscepta sit cogitatio in eumque finem ex mutua partium conventionem, Hamburgi die vigesima quinta [25.] stylo novo vel die decima quinta [15.] stylo veteri Decembris anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo primo [1641] inita, constituta sit dies undecima stylo novo vel prima stylo veteri mensis Julii anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio [1643] congressui plenipotentiariorum Osnabrugis et Monasterii Westphalorum instituendo.

Comparantes igitur statuto tempore et loco utrinque legitime constituti legati plenipotentiarum, a parte quidem Imperatoris illustrissimi et excellentissimi domini, dominus Maximilianus comes a Trautmansdorff et Weinsberg, baro in Gleichenberg, Neostadii ad Cocrum, Negau, Borgau et Totzenbach, dominus in Teinitz, eques aurei velleris, consiliarius secretus et camerarius sacrae Caesareae maiestatis eiusque aulae supremus praefectus, nec non dominus Joannes Maximilianus comes a Lamberg, liber baro in Ortteneck et Ottenstein, dominus in Stockaren et Ammerang, burggravius in Steyr etc., sacrae Caesareae maiestatis camerarius, et dominus Joannes a Crane, iuris utriusque licentiat, comes Palatinus, consilium Imperiales aulici, a parte vero reginae Sueciae illustrissimi et excellentissimi domini, dominus Joannes Oxenstirna Axellii, comes Moreae Australis, liber baro in Kymitho et Nynäas, dominus in Fiholm, Alhult, Horningsholm, Södorbo et Lidöo, regni Sueciae senator et consiliarius cancellariae, et dominus Joannes Adler Salvius, dominus in Adlersberg, Harssefeld, Wildenbruch et Tulinge, regni Sueciae senator, regiae maiestatis consiliarius secretus et aulae cancellarius, post invocatum divini numinis auxilium mutuasque plenipotentiarum tabulas (quarum apographa sub finem huius instrumenti de verbo ad verbum inserta sunt) rite commutatas praesentibus, suffragantibus et consentientibus Sacri Romani Imperii electoribus, principibus ac statibus ad divini numinis gloriam et christianae reipublicae salutem in mutuas pacis et amicitiae leges consenserunt et convenerunt tenore sequenti:

Dispositio

Art. I IPO

[Art. I IPO $\triangleq$ § 1 IPM]

Pax sit christiana, universalis, perpetua veraque et sincera amicitia inter sacram Caesaream maiestatem, domum Austriacam omnesque eius foederatos et adhaerentes et singulorum haeredes et successores, imprimis regem Catholicum, electores, principes ac status Imperii ex una et sacram regiam maiestatem regnumque Sueciae omnesque eius foederatos et adhaerentes et singulorum haeredes ac successores, imprimis regem Christianissimum ac respective electores, principes statusque Imperii ex altera parte eaque ita sincere serioque servetur et colatur, ut utraque pars alterius utilitatem, honorem ac commodum promoveat omnique ex parte et universi Romani Imperii cum regno Sueciae et vicissim regni Sueciae cum Romano Imperio fida vicinitas et secunda studiorum pacis atque amicitiae cultura revirescant ac reflorescant.

Art. II IPO

[Art. II IPO = § 2 IPM]

Sit utrinque perpetua oblivio et amnestia omnium eorum, quae ab initio horum motuum quocumque loco modove ab una vel altera parte ultro citroque hostiliter facta sunt, ita ut nec eorum nec ullius alterius rei causa vel praetextu alter alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiae, molestiae vel impedimenti quoad personas, statum, bona vel securitatem per se vel

per alios, clam aut palam, directe vel indirecte, specie iuris aut via facti, in Imperio aut uspiam extra illud (non obstantibus ullis prioribus pactis in contrarium facientibus) inferat vel inferri faciat aut patiat, sed omnes et singulae hinc inde tam ante bellum quam in bello verbis, scriptis aut factis illatae iniuriae, violentiae, hostilitates, damna, expensae absque omni personarum rerumve respectu ita penitus abolitae sint, ut quicquid eo nomine alter adversus alterum praetendere posset, perpetua sit oblivione sepultum.

Art. III IPO

[Art. III,1 IPO ≈ § 5 IPM]

Iuxta hoc universalis et illimitatae amnestiae fundamentum universi et singuli Sacri Romani Imperii electores, principes, status (comprehensa immediata Imperii nobilitate) eorumque vasalli, subditi, cives et incolae, quibus occasione Bohemiae Germaniaeve motuum vel foederum hinc inde contractorum ab una vel altera parte aliquid praeiudicii aut damni quocunque modo vel praetextu illatum est, tam quoad ditiones et bona feudalia, subfeudalia et allodialia quam quoad dignitates, immunitates, iura et privilegia restituti sunt plenarie in eum utrinque statum in sacris et profanis, quo ante destitutionem gavisus est aut iure gaudere potuerunt, non obstantibus sed annullatis quibuscunque interim in contrarium factis mutationibus.

[Art. III,2 IPO ~ § 6 IPM]

Quemadmodum vero tales restitutiones omnes et singulae intelligendae sunt salvis iuribus quibuscunque tam directi quam utilis domini in vel circa bona restituenda, sive secularia sive ecclesiastica, sive restituenti sive restituendo sive cuivis tertio competentibus, salvis item litispendentiis desuper in aula Caesarea sive in camera Imperiali vel aliis Imperii immediatis aut mediatis dicasteriis vertentibus, ita haec clausula salvatoria generalis vel aliae subsequentes speciales ipsam restitutionem nullatenus impediunt, sed competentia iura, actiones, exceptiones et litispendentiae post factam demum restitutionem coram competenti iudice examinentur, discutiantur et expediuntur. Multo minus haec reservatio ipsi amnestiae universali et illimitatae quicquam praeiudicii afferat aut etiam ad proscriptiones, confiscationes et eius generis alienationes extendatur vel articulis aliter conventis interque hos compositioni gravaminum aliquid deroget. Nam quantum iuris in bonis ecclesiasticis hucusque controversis eiusmodi restituti vel restituendi sint habituri, patebit infra articulo de gravaminum ecclesiasticorum compositione [vgl. Art. V IPO].

Art. IV IPO

[Art. IV,1 IPO = § 7 IPM]

Et quamvis ex hac praecedenti regula generali facile diiudicari possit, qui et quatenus restituendi sint, tamen ad instantiam aliquorum de quibusdam gravioris momenti causis prout sequitur specialiter mentionem fieri placuit, ita tamen, ut qui expresse non nominati vel expuncti sunt, propterea pro omissis vel exclusis non habeantur.

[Art. IV,2 IPO ≙ § 10 IPM]

Ante omnia vero causam Palatinam conventus Osnabrugensis et Monasteriensis eo deduxit, ut ea de re iam diu mota lis dirempta sit modo sequenti:

[Art. IV,3 IPO = § 11 IPM]

Et primo quidem quod attinet domum Bavaricam, dignitas electoralis, quam electores Palatini antehac habuerunt, cum omnibus regaliis, officiis, praecedentiis, insigniis et iuribus quibuscunque ad hanc dignitatem spectantibus nullo prorsus excepto ut et Palatinatus Superior totus una cum comitatu Cham cum omnibus eorum appertinentiis, regaliis ac iuribus sicut hactenus ita et imposterum maneant penes dominum Maximilianum, comitem Palatinum Rheni, Bavariae ducem eiusque liberos totamque lineam Guilhelmianam, quamdiu masculi ex ea superstites fuerint.

[Art. IV,4 IPO = § 12 IPM]

Vicissim dominus elector Bavariae pro se, haeredibus ac successoribus suis totaliter renunciaret debito tredecim millionum omnique praetensioni in Austriam Superiorem et statim a publicata pace omnia instrumenta desuper obtenta Caesareae maiestati ad cassandum et annullandum extradat.

[Art. IV,5 IPO = § 13 IPM]

Quod ad domum Palatinam attinet, Imperator cum Imperio publicae tranquillitatis causa consentit, ut vigore praesentis conventionis institutus sit electoratus octavus, quo dominus Carolus Ludovicus comes Palatinus Rheni eiusque haeredes et agnati totius lineae Rudolphinae iuxta ordinem succedendi in aurea bulla expressum deinceps fruuntur. Nihil tamen iuris praeter simultaneam investituram ipsi domino Carolo Ludovico aut eius successoribus ad ea, quae cum dignitate electorali domino electori Bavariae totique lineae Guilhelmianae attributa sunt, competat.

[Art. IV,6 IPO = § 14 IPM]

Deinde ut Inferior Palatinatus totus cum omnibus et singulis ecclesiasticis et secularibus bonis iuribusque et appertinentiis, quibus ante motus Bohemicos electores principesque Palatini gavisus sunt, omnibusque documentis, registis, rationariis et caeteris actis huc spectantibus eidem plenarie restituantur cassatis iis quae in contrarium acta sunt, idque autoritate Caesarea effectum iri, ut neque rex Catholicus neque ullus alius, qui exinde aliquid tenet, se huic restitutioni ullo modo opponat.

[Art. IV,7 IPO = § 15 IPM]

Cum autem certae quaedam praefecturae Stradae Montanae antiquitus ad electorem Moguntinensem pertinentes anno demum millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio [1463] pro certa pecuniae summa Palatinis cum pacto perpetuae relictionis impigneratae fuerint, ideo conventum est, ut hae praefecturae penes modernum dominum electorem Moguntinensem eiusque in archiepiscopatu Moguntinensi successores permaneant, dummodo pretium pignerationis sponte oblatum infra terminum executioni conclusae pacis praefixum [vgl. Art. XVI,2 IPO] parata pecunia exsolvat caeterisque, ad quae iuxta tenorem literarum oppignerationis tenetur, satisfaciatur.

[Art. IV,8 IPO = § 16 IPM]

Electori quoque Trevirensi tanquam episcopo Spirensi, episcopo item Wormatiensi iura, quae praetendunt in bona quaedam ecclesiastica intra Palatinatus Inferioris territorium sita, coram competenti iudice prosequi liberum esto, nisi de his inter utrumque principem amice conveniatur.

– Lateinischer Text des IPO (1648 Oktober 24)

[Art. IV,9 IPO = § 17 IPM]

Quod si vero contigerit lineam Guilhelmianam masculinam prorsus deficere superstite Palatina, non modo Palatinatus Superior, sed etiam dignitas electoralis, quae penes Bavariae duces fuit, ad eosdem superstites Palatinos interim simultanea investitura gavisuros redeat octavo tunc electoratu prorsus expungendo; ita tamen Palatinatus Superior hoc casu ad Palatinos superstites redeat, ut haeredibus allodialibus electoris Bavariae actiones et beneficia, quae ipsis ibidem de iure competunt, reservata maneant.

[Art. IV,10 IPO = § 18 IPM]

Pacta quoque gentilitia inter domum electoralem Heidelbergensem et Neoburgicam a prioribus Imperatoribus super electorali successione confirmata ut et totius lineae Rudolphinae iura, quatenus huic dispositioni contraria non sunt, salva rataque maneant.

[Art. IV,11 IPO = § 19 IPM]

Ad haec, si quae feuda Juliacensia aperta esse competenti via iuris evictum fuerit, ea Palatinis evacuentur.

[Art. IV,12 IPO = § 20 IPM]

Praeterea ut dictus dominus Carolus Ludovicus aliquatenus liberetur onere prospiciendi fratribus de appennagio, Caesarea maiestas ordinabit, ut dictis suis fratribus quadringenta Imperialium thalerorum millia [400.000] intra quadriennium ab initio anni venturi millesimi sexcentissimi quadragiesimi noni [1649] numerandum expendantur singulisque annis centena millia [100.000] solvantur una cum annuo censu quinque de centum computatis.

[Art. IV,13 IPO = § 21 IPM]

Deinde tota domus Palatina cum omnibus et singulis, qui ei quocunque modo addicti sunt aut fuerunt, praecipue vero ministri, qui ei in hoc conventu aut alias operam suam navarunt, ut et omnes Palatinatus exules fruantur amnestia generali supra descripta [vgl. Art. II IPO], pari cum caeteris in ea comprehensis iure et hac transactione singulariter in puncto gravaminum [vgl. Art. V und VII IPO] plenissime.

[Art. IV,14 IPO = § 22 IPM]

Vicissim dominus Carolus Ludovicus cum fratribus Caesareae maiestati obedientiam et fidelitatem sicut caeteri electores principesque Imperii praestet, ac insuper Palatinatu Superiori pro se et haeredibus suis tum ipse tum eius fratres, donec ex linea Guilhelmiana haeredes legitimi et masculi superfuerint, renuncient.

[Art. IV,15 IPO = § 23 IPM]

Cum autem de eiusdem principis viduae matri sororibusque praestando victualitio et dote constituenda mentio iniiceretur, pro benevolo sacrae Caesareae maiestatis in domum Palatinam affectu promissum est dictae viduae matri pro victualitio semel pro semper viginti thalerorum Imperialium millia [20.000], singulis autem sororibus dicti domini Caroli, quando nuptum elocatae fuerint, dena thalerorum Imperialium millia [10.000] nomine suae maiestatis exsolutum iri. De reliquo vero ipsis idem princeps Carolus Ludovicus satisfacere teneatur.

[Art. IV,16 IPO = § 24 IPM]

Comites in Leiningen et Daxburg saepedictus dominus Carolus Ludovicus eiusque successores in Palatinatu Inferiori nulla in re turbet, sed iure suo a multis retro seculis obtento et a Caesaribus confirmato quiete ac pacifice uti frui permittat.

[Art. IV,17 IPO = § 25 IPM]

Liberam Imperii nobilitatem per Franconiam, Sueviam et tractum Rheni cum districtibus appertinentibus in suo statu immediato inviolate relinquat.

[Art. IV,18 IPO = § 26 IPM]

Feuda etiam ab Imperatore in baronem Gerardum de Waldenburg dictum Schenckherrn, Nicolaum Georgium Reigersberger, cancellarium Moguntinum, et Heinricum Brömbser, baronem de Rüdesheim, item ab electore Bavariae in baronem Joannem Adolphum Wolff dictum Metternich collata rata maneat. Teneantur tamen eiusmodi vasalli domino Carolo Ludovico velut domino directo eiusque successoribus iuramentum fidelitatis praestare atque ab eodem feudorum suorum renovationem petere.

[Art. IV,19 IPO = § 27 IPM]

Augustanae confessionis consortibus, qui in possessione templorum fuerant, interque eos civibus et incolis Oppenheimensibus, servetur status ecclesiasticus anni millesimi sexcentissimi vigesimi quarti [1624], caeterisque id desideraturis Augustanae confessionis exercitium tam publice in templis ad stas horas quam privatim in aedibus propriis aut alienis ei rei destinatis per suos aut vicinos verbi divini ministros peragere liberum esto.

[Art. IV,20 IPO ← § 28 IPM]

Princeps Ludovicus Philippus comes Palatinus Rheni recuperet omnes ditiones, dignitates et iura in sacris et profanis, quae ipsi a maioribus ex successione et divisione ante tumultus bellicos obvenerunt.

[Art. IV,21 IPO ← § 28 IPM]

Princeps Fridericus comes Palatinus Rheni quartam partem vectigalis Wiltzbacensis, coenobium quoque Hornbach cum pertinentiis et quicquid iuris parens eius antehac ibidem habuit ac possedit, recipiat et respective retineat.

[Art. IV,22 IPO ← § 28 IPM]

Princeps Leopoldus Ludovicus comes Palatinus Rheni restituatur penitus in comitatum Veldentz ad Mosellam tam in ecclesiasticis quam politicis contra omnia hactenus attentata in eum, quo anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] ipsius parens fuit, statum.

[Art. IV,23 IPO = § 29 IPM]

Controversia, quae vertitur inter episcopos respective Bambergensem et Herbipolensem ac marchiones Brandenburgicos, Culmbachi et Onoltsbachi, de castro, oppido, praefectura et monasterio Kitzingen in Franconia ad Moenum, aut amicabili compositione aut summario iuris processu terminetur intra biennium sub poena perdendae praetensionis imponenda tergiversanti; interim dictis dominis marchionibus restituatur nihilominus fortalitium Wilzburg in eum statum, qui tempore traditionis descriptus fuit, ex conventionem et promisso.

– Lateinischer Text des IPO (1648 Oktober 24)

[Art. IV,24 IPO ← § 31(2) IPM]

Domus Württembergica maneat quiete in recuperata possessione dynastiarum Weinsberg, Neustadt et Meckmüle. Restituatur etiam in omnia et singula secularia atque ecclesiastica bona et iura ante hos motus ubicunque possessa interque illa specialiter in dynastias Blaubeuren, Achalm et Stauffen cum pertinentiis et sub praetextu pertinentium ad eas occupatis bonis, cumprimis civitate et territorio Göppingensi atque pago Pflumeren, redivitibus universitati Tübingensi pie fundatis. Recipiat etiam dynastias Heidenheim et Oberkirch itemque civitates Balingen, Tuttlingen, Ebingen et Rosenfeld nec non arcem et pagum Neidlingen cum pertinentiis, tum Hohentwiel, Hohenasberg, Hohenaaurach, Hohen-Tübingen, Albeck, Hornbergk, Schiltack cum civitate Schorndorff. Restitutio etiam fiat in ecclesias collegiatus Stuttgard, Tübingen, Hernberg, Göppingen, Backnang nec non in abbatias, praeposituras atque monasteria Bebenhausen, Maulbron, Anhausen, Lorch, Adelberg, Denckendorff, Hirschau, Blaubeuren, Herprechtingen, Murhard, Albersbach, Königsbrunn, Herrenalb, Divi Georgii, Reichenbach, Pfullingen et Lichtenstern sive Marien-Cron et similia cum omnibus documentis ablatis, salvis tamen et reservatis domus Austriacae nec non Wurtttembergicae in supradictas dynastias Blaubeuren, Achalm et Stauffen praetensis iuribus, actionibus, exceptionibus et remediis atque beneficiis iuris quibuscunque.

[Art. IV,25 IPO ~ § 32 IPM]

Principes quoque Würtbergici lineae Mompelgardensis restituantur in omnes suas ditiones in Alsatia vel ubicunque sitas et nominatim in duo feuda Burgundica Clerval et Passavant et ab utraque parte redintegrentur in eum statum, iura, praerogativas ac in specie ad eam immediatatem erga Romanum Imperium, qua ante initium horum bellorum gavisus sunt et qua caeteri Imperii principes ac status gaudent vel gaudere debent.

[Art. IV,26 IPO = § 33 IPM]

De causa Badensi hoc modo conventum est:

Fridericus marchio Badensis et Hachbergensis eiusque filii et haeredes cum omnibus, qui iisdem quocunque modo inservierunt aut adhucdum inserviunt, cuiuscunque nominis aut conditionis sint, gaudeant et fruantur supra articulo 2. et 3. [vgl. Art. II und III IPO] descripta amnestia cum omnibus suis clausulis et beneficiis eiusque vigore restituantur plenissime in eum statum in sacris et profanis, in quo ante exortos Bohemiae motus fuit dominus Georgius Fridericus, marchio Badensis et Hachbergensis, quoad Marchionatum Inferiorem Badensem, qui vulgo sub appellatione *Baden-Durlach* venit, itemque quoad marchionatum Hachbergensem, tum etiam quoad ditiones Röttelen, Badenweiler et Sausenberg, non obstantibus sed annullatis quibuscunque interim in contrarium factis mutationibus.

Deinde restituantur marchioni Friderico praefecturae Stain et Renchingen absque onere aeris alieni interea temporis a marchione Guilhelmo contracti, ratione fructuum, interesse aut sumptuum per transactionem Ettlingae anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono [1629] initam dicto Guilhelmo marchioni Badensi cessae cum omnibus iuribus, documentis literariis aliisque pertinentiis, ita ut tota illa actio sumptuum ac fructuum perceptorum et percipiendorum cum omni damno et interesse a tempore primae occupationis numerando sublata et penitus extincta sit. Annua quoque pensitatio ex Marchionatu Inferiori Marchionatui Superiori pendi solita virtute praesentium penitus sublata, annullata et annihilata sit, nec eo nomine quicquam vel de praeterito vel de futuro imposterum unquam praetendatur vel exigatur.

Alternetur etiam imposterum inter utramque lineam Badensem, Inferioris scilicet et Superioris Marchionatus Badensis, praecedentia et sessio in comitiis et circuli Suevici aliisque universalibus vel particularibus Imperii aut quibuscunque conventibus, pro nunc tamen eadem praecedentia penes marchionem Fridericum, dum superstes erit, permanente.

[Art. IV,27 IPO = § 34 IPM]

De baronatu Hohengeroltseck conventum est, ut si domina principissa Badensis praetensa sua iura in dicto baronatu documentis authenticis sufficienter probaverit, restitutio statim post latam desuper sententiam fiat cum omni causa omnique iure vigore documentorum competenti. Cognitio autem haec finiatur a die publicatae pacis infra biennium. Nullae denique actiones, transactiones vel exceptiones generales vel speciales clausulae in hoc instrumento pacis comprehensae (quibus omnibus per expressum et in perpetuum vigore huius derogatum sit) ab una vel altera parte ullo unquam tempore contra hanc specialem conventionem allegentur vel admittantur.

[Art. IV,28 IPO ← § 35 IPM]

Dux de Croy gaudeat effectu generalis amnestiae, neque protectio regis Christianissimi sit ei fraudi dignitatis, privilegiorum, honorum, bonorum aut ullo alio respectu. Quietate quoque possideat eam domini Vinstingen partem, quam maiores sui possederunt, prout nunc a domina matre sua dotalitii nomine possidetur, iuribus Imperii quoad dictum dominium Vinstingen in eo statu, quo fuerunt ante hos motus, salvis permanentibus.

[Art. IV,29 IPO ← § 35 IPM]

Quod controversiam Nassau-Sigen contra Nassau-Sigen attinet, cum res haec per commissionem Caesaream anno 1643 ad amicabilem compositionem sit remissa, reassumatur eiusmodi commissio et tota lis vel amicabili compositione vel iuridica sententia coram competenti iudice decidatur, comite Johanne Mauritio de Nassau eiusque fratribus absque ulla turbatione, pro suis quotis duntaxat, in apprehensa possessione manentibus.

[Art. IV,30 IPO ← § 35 IPM]

Comitibus Nassau-Saraepontanis restituantur omnes eorum comitatus, dynastiae, territoria, homines et bona ecclesiastica et secularia, feudalia et allodialia, nominatim vero comitatus Saraepontanus et Sarwerdanus integri cum omni causa, ut et fortalium Homburg cum tormentis bellicis mobilibusque ibi repertis, salvis utrinque respective tam ratione anno 1629, 7. Julii, per sententiam adiudicatorum in revisorio quam aliis, etiam de illatis damnis, competentibus iuribus, actionibus, exceptionibus et beneficiis iuris iuxta leges Imperii determinandis, nisi partes potius ament amica transactione rem componi, salvo etiam iure, quod comitibus de Leiningen-Daxburg in dicto comitatu Sarwerdano competere potest.

[Art. IV,31 IPO ← § 35 IPM]

Domus Hanovica restituatur in praefecturas Bobenhausen, Bischoffsheim am Steg et Wilstadt.

[Art. IV,32 IPO ← § 35 IPM]

Johannes Albertus comes Solmensis in quadrantem oppidi Butzbacensis et quatuor pagos adiacentes restituatur.

[Art. IV,33 IPO ← § 35 IPM]

Itemque restituatur domus Solms-Hohensolms in omnia bona et iura sibi anno etc. 1637 adempta, non obstante transactione desuper cum domino Georgio, landgravio Hassiae, postea facta.

[Art. IV,34 IPO ← § 35 IPM]

Comites de Isenburg gaudeant amnestia generali supra articulo 2. et 3. [vgl. Art. II und III IPO] descripta, salvis tamen iuribus domino Georgio, landgravio Hassiae, vel cuivis tertio contra eosdem ut et contra comites de Hohensolms competentibus.

[Art. IV,35 IPO ← § 35 IPM]

Rheingravii in suas praefecturas Troneck et Wildenburg itemque dynastiam Mörchingen cum pertinentiis et caetera omnia iura a vicinis usurpata restituantur.

[Art. IV,36 IPO ← § 35 IPM]

Vidua domini Ernesti comitis Sainensis restituatur in eam possessionem arcis, oppidi et praefecturae Hachenburg cum pertinentiis ut et pagi Bendorff, in qua fuit ante destitutionem, salvo tamen iure cuiusvis.

[Art. IV,37 IPO ← § 35 IPM]

Castrum et comitatus Falckenstein restituatur ei, cui de iure competit. Quicquid etiam iuris comitibus de Rasseburg cognominatis Löwenhaupt in praefecturam Bretzenhaim, feudum archiepiscopatus Coloniensis, nec non baronatum Reipoltskirch in districtu Hundsrück sita competit, id eis cum omnibus iuribus et appertinentiis salvum sit.

[Art. IV,38 IPO ← § 35 IPM]

Restituatur etiam domus Waldeck in possessionem vel quasi omnium iurium in dynastia Didinghausen et pagis Nordernau, Lichtenschaid, Defeld et Niederschleidern, prout illis anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] gavisata est.

[Art. IV,39 IPO ← § 35 IPM]

Joachimus Ernestus comes Öttingensis in omnia ecclesiastica et secularia, quae pater ipsius Ludovicus Eberhardus ante hos motus possidebat, restituatur.

[Art. IV,40 IPO ← § 35 IPM]

Item domus Hohenloica in omnia ipsi ablata, praecipue dynastiam Weickersheim, itemque in coenobium Scheftershaim absque omni exceptione, imprimis retentionis, restituatur.

[Art. IV,41 IPO ← § 35 IPM]

Fridericus Ludovicus comes de Löwenstain et Werthaim in omnes suos comitatus et dynastias, quae tempore huius belli sequestratae, confiscatae aliisque cessae fuerunt, in politicis et ecclesiasticis restituatur.

[Art. IV,42 IPO ← § 35 IPM]

Ferdinandus Carolus comes de Löwenstain et Werthaim in omne id, quod defunctis eius agnatis Georgio Ludovico et Johanni Casimiro sequestratum, confiscatum aliisque cessum est, in politicis et ecclesiasticis restituatur, salvis tamen iis bonis et iuribus, quae Marcae Christianae, filiae dicti Georgii Ludovici de Löwenstain, ex haereditate paterna et materna competunt, in quae plenarie restituatur, pariter etiam vidua Johannis Casimiri de Löwenstain in sua bona dotalitia et hypothecata, reservato iure, si quod in supradicta competit comiti Friderico Ludovico, vel amicabili compositione vel legitimo processu prosequendo.

[Art. IV,43 IPO ← § 35 IPM]

Domus Erbacensis, imprimis comitis Georgii Alberti haeredes, in castrum Breubergicum omniaque eius iura ipsis cum domino comite Löwenstainensi communia tam quoad praesidium eiusdemque directionem quam caetera civilia iura restituantur.

[Art. IV,44 IPO ← § 35 IPM]

Vidua et haeredes comitis a Brandenstein restituantur in omnia ex causa belli ademta bona et iura.

[Art. IV,45 IPO ← § 35 IPM]

Baro Paulus Kevenhüller cum nepotibus ex fratre, haeredes cancellarii Löffleri, Marci Conradi a Rhelingen liberi et haeredes, item Hieronymus a Rhelingen una cum uxore nec non Marcus Anthonius a Rhelingen, quisque in omnia sibi per confiscationem ademta plenarie restituti sunt.

[Art. IV,46 IPO = § 36 IPM]

Contractus, permutationes, transactiones, obligationes et instrumenta debiti vi metuve seu statibus seu subditis illicite extorta, prout in specie queruntur Spira, Weissenburgum ad Rhenum, Landavia, Reutlinga, Heilbrunna aliique, ut et redemptae cessaeque actiones abolitae atque ita annullatae sunt, ut ullum iudicium actionemve eo nomine intentare minime liceat. Quod si vero debitores instrumenta crediti vi metuve creditoribus extorserint, ea omnia restituantur actionibus desuper salvis.

[Art. IV,47-48 IPO = § 37(1)-(2) IPM]

Debita, sive emptionis, venditionis, annuorum reddituum sive alio nomine vocentur, si ab una alterave belligerantium parte in odium creditorum violenter extorta sint, contra debitores veram violentiam et realem solutionem intercessisse allegantes et se ad probandum offerentes nulli processus executivi decernantur nisi his exceptionibus praevia plenaria causae cognitione decisis, processu desuper instituto a pacis publicatione infra biennium finiendo sub poena perpetui silentii contumacibus debitoribus imponenda. Processus autem hactenus eo nomine contra ipsos decreti una cum transactionibus et promissionibus pro futura creditorum restitutione factis tollantur et enerventur, salvis tamen iis pecuniarum summis, quae flagrante bello pro aliis ad avertenda maiora eorum pericula et damna bono animo et intentione erogatae sunt.

[Art. IV,49 IPO = § 38 IPM]

Sententiae tempore belli de rebus mere secularibus pronunciatae, nisi processus vitium et defectus manifeste pateat vel in continenti demonstrari possit, non quidem omnino sint nullae, ab effectu tamen rei iudicatae suspendantur, donec acta iudicialia (si alterutra pars intra semestre ab inita pace spatium petiverit revisionem) in iudicio competenti modo ordinario vel extraordinario in Imperio usitato revideantur et aequabili iure ponderentur, atque ita dictae sententiae vel confirmentur vel emendentur vel, si nulliter latae sint, plane rescindantur.

[Art. IV,50 IPO = § 39 IPM]

Si quae etiam feuda regalia vel privata ab anno millesimo sexcentesimo decimo octavo [1618] non fuerant renovata nec interim eorum nomine praestita servitia, nemini id fraudi esto, sed tempus repetendae investiturae a die factae pacis cedere incipiat.

– Lateinischer Text des IPO (1648 Oktober 24)

[Art. IV,51 IPO = § 40 IPM]

Tandem omnes et singuli tam bellici officiales militesque quam consilarii et ministri togati, civiles et ecclesiastici, quocunque nomine aut conditione censentur, qui uni alterive parti earundemve foederatis aut adhaerentibus toga vel sago militarunt, a summo ad infimum, ab infimo ad summum absque ullo discrimine vel exceptione cum uxoribus, liberis, haeredibus, successoribus, servitoribus quoad personas et bona in eum vitae, famae, honoris, conscientiae, libertatis, iurium ac privilegiorum statum, quo ante dictos motus gavisus sunt aut iure gaudere potuerunt, utrinque restituti sunt, nec eorum personis aut bonis ullum creator praeiudicium, ullave actio vel accusatio intentator, multo minus ulla poena damnumve quocunque praetextu irrogator. Et haec quidem omnia quoad illos, qui Caesareae maiestatis et domus Austriacae subditi et vasalli non sunt, plenissimum effectum habeant.

[Art. IV,52 IPO = § 41 IPM]

Qui vero subditi et vasalli haereditarii Imperatoris et domus Austriacae sunt, eadem gaudeant amnestia quoad personas, vitam, famam et honores habeantque securum reditum in pristinam patriam, ita tamen, ut se teneantur accommodare legibus patriis regnorum et provinciarum.

[Art. IV,53 IPO $\triangleq$ § 42 IPM]

Quantum autem eorundem bona concernit, si ea, antequam in coronae Sueciae Galliaeve partes transierunt, confiscatione aut alio modo amissa fuere, etsi plenipotentarii Suedici diu multumque institerant, ut iis etiam illa restituerentur, tamen cum sacrae Caesareae maiestati hac in re ab aliis nihil praescribi nec ob Caesareanorum constantem contradictionem aliter transigi potuerit ordinibusque Imperii eapropter bellum continuari e re Imperii non fuerit visum, porro quoque amissa sunt ac modernis possessoribus permanento.

[Art. IV,54 IPO $\triangleq$ § 43 IPM]

Illa vero bona, quae ipsis post ob eam causam, quod pro Suecis aut Gallis contra Caesarem domumque Austriacam arma sumpsissent, erepta sunt, iisdem, qualia nunc sunt, absque refusione tamen sumptuum et fructuum perceptorum aut damni dati, restituantur.

[Art. IV,55 IPO = § 44 IPM]

De caetero in Bohemia aliisque quibuscunque provinciis haereditariis Imperatoris Augustanae confessioni addictis subditis vel creditoribus eorumve haeredibus pro privatis suis praetensionibus, si quas habent et earum nomine actiones intenderint aut prosecuti fuerint, ius et iustitia aequae ac catholicis citra respectum administratur.

[Art. IV,56 IPO = § 45 IPM]

A dicta tamen universali restitutione excepta sunt, quae restitui vel redhiberi nequeunt, mobilia et se moventia, fructus percepti, autoritate belligerantium partium interversa itemque tam destructa quam publicae securitatis causa in alios usus conversa aedificia publica et privata, sacra et profana, nec non deposita publica vel privata hostilitatis intuitu confiscata, legitime vendita, sponte donata.

[Art. IV,57 IPO = § 46 IPM]

Quia vero etiam causa Juliensis successionis inter interessatos, nisi praeveniatur, magnas aliquando turbas in Imperio excitare posset, ideo conventum est, ut ea quoque pace confecta

ordinario processu coram Caesarea maiestate vel amicabile compositione vel alio legitimo modo sine mora dirimatur.

Art. V IPO

[Art. V IPO ← § 47 IPM]

Cum autem praesenti bello magnam partem gravamina, quae inter utriusque religionis electores, principes et status Imperii vertebantur, causam et occasionem dederint, de iis prout sequitur conventum et transactum est:

[Art. V,1 IPO ← § 47 IPM]

1. Transactio anno millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo [1552] Passavii inita et hanc anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto [1555] secuta pax religionis, prout ea anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto [1566] Augustae Vindelicorum et post in diversis Sacri Romani Imperii comitiis universalibus confirmata fuit, in omnibus suis capitulis unanimi Imperatoris, electorum, principum et statuum utriusque religionis consensu initis ac conclusis rata habeatur sancteque et inviolabiliter servetur.

Quae vero de nonnullis in ea articulis controversis hac transactione communi partium placito statuta sunt, ea pro perpetua dictae pacis declaratione tam in iudiciis quam alibi observanda habebuntur, donec per Dei gratiam de religione ipsa convenerit, non attenda cuiusvis seu ecclesiastici seu politici intra vel extra Imperium quocunque tempore interposita contradictione vel protestatione, quae omnes inanes et nihili vigore horum declarantur.

In reliquis omnibus autem inter utriusque religionis electores, principes, status omnes et singulos sit aequalitas exacta mutuaque, quatenus formae reipublicae, constitutionibus Imperii et praesenti conventioni conformis est, ita ut quod uni parti iustum est, alteri quoque sit iustum, violentia omni et via facti, ut alias ita et hic, inter utramque partem perpetuo prohibita.

[Art. V,2 IPO ← § 47 IPM]

2. Terminus, a quo restitutionis in ecclesiasticis et quae intuitu eorum in politicis mutata sunt, sit dies prima Januarii anni millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624]. Fiat itaque restitutio omnium electorum, principum et statuum utriusque religionis, comprehensa libera Imperii nobilitate ut et communitatibus et pagis immediatis, plenarie et pure, cassatis omnibus interim in istiusmodi causis latis, publicatis et institutis sententiis, decretis, transactionibus, pactis seu dedititiis seu aliis et executionibus, reductione ad statum dicti anni dieique in omnibus facta.

[Art. V,3 IPO ← § 47 IPM]

Civitates Augusta Vindelicorum, Dünckelspüla, Bibracum et Ravensburgum retineant bona, iura et exercitium religionis dicti anni dieique, sed ratione dignitatum senatoriarum aliorumque munerum publicorum sit inter utriusque religioni addictos aequalitas idemque numerus.

[Art. V,4 IPO ← § 47 IPM]

In specie autem quoad civitatem Augustam sint septem senatores consilii secretioris ex familiis patriciis delecti, ex his desumpti reipublicae praesides duo, vulgo *stadt-pfleger* dicti, unus sit catholicus, alter Augustanae confessionis, ex reliquis quinque tres catholicae religioni et duo Augustanae confessioni addicti. Senatores reliqui senatus, ut vocant, minoris nec non syndici, assessores iudicii urbani aliique officiales omnes sint aequali numero utriusque religionis. Quaestores rei nummariae sint tres, quorum duo unius, tertius diversae religionis, ita quidem

ut primo anno duo sint catholici, unus vero Augustanae confessionis, altero duo Augustanae confessionis et tertius catholicus, et sic deinceps alternando singulis annis.

[Art. V,5 IPO ← § 47 IPM]

Praefecti rei tormentariae itidem tres parique annua alternatione. Idem etiam circa curam collectarum, annonae, aedilicii muneris et si quae alia sunt officia, quae tribus committuntur, obtineat, ita quidem ut si uno anno duo officia (veluti quaestura et cura annonae vel aedilicii muneris) penes duos catholicos et unum Augustanae confessionis sint, eodem anno duo alia officia (veluti praefectura rei tormentariae et collectarum) duobus ex Augustana confessione et uni catholico committantur, sequenti autem anno circa haec officia duobus catholicis duo Augustanae confessioni addicti et uni catholico unus Augustanae confessionis surrogetur.

[Art. V,6 IPO ← § 47 IPM]

Munera, quae uni soli committi solita sunt, pro qualitate rei vel uno vel pluribus annis inter catholicos et Augustanae confessionis cives alternentur eo quidem modo, ut de officiis, quae tribus personis committuntur, nunc dictum.

[Art. V,7 IPO ← § 47 IPM]

Templorum tamen et scholarum cuique parti suarum cura integra reservetur. Ii autem catholici, qui nunc tempore huius pacificationis in magistratu et officiis praeter numerum supra conventum supersunt, pristino quidem per omnia honore commodoque fruuntur, veruntamen usquedum eorum loca vel morte vel abdicatione vacaverint, vel domi se contineant vel, si senatui quandoque interesse velint, voto tamen careant.

[Art. V,8 IPO ← § 47 IPM]

Neutra vero pars suae religioni adhaerentium potentia ad deprimendam alteram abutatur aut maiorem numerum directe vel indirecte ad dignitates praesidum, senatorum aliorumque publicorum munerum aggregare praesumat, sed quicquid eius quodcumque et quomodocumque tentatum fuerit, irritum esto. Proinde non solum haec dispositio quotannis, quando de novorum senatorum aliorumque officialium in demortuorum locum surrogatione agitur, publice praelegitor, sed etiam praesidis seu duumviri, secretiorum reliquorumque senatorum, praefectorum, syndicorum, iudicum aliorumque officialium catholicorum electio et nunc et posthac sit penes ipsos catholicos, Augustanae vero confessioni addictorum penes eosdem, et defuncto catholico alius catholicus pariterque Augustanae confessioni addicto eidem addictus surrogetur.

[Art. V,9 IPO ← § 47 IPM]

Pluralitas autem votorum in causis religionem sive directe sive indirecte concernentibus nequaquam attendatur, neque illa Augustanae confessioni addictis civibus eius loci magis quam Augustanae confessionis electoribus, principibus et statibus in Imperio Romano praeiudicet. Quod si catholici pluralitate votorum in his vel aliis quibusvis negotiis in praeiudicium Augustanae confessioni addictorum abutantur, reservatum his ipsis esto vigore huius transactionis ad introducendam alternationem quinti senatoris secretioris aliaque legitima remedia provocare.

[Art. V,10 IPO ← § 47 IPM]

De caetero pax religiosa itemque ordinatio Carolina de electione magistratuum nec non transactiones de annis 1584 et 1591 (quatenus huic dispositioni directe vel per indirectum non repugnant) salvae et inviolatae per omnia maneant.

[Art. V,11 IPO ← § 47 IPM]

Deinde Dünckelspūlae, Biberaci et Ravensburgi duo sint consules, catholicus unus, alter Augustanae confessionis, quatuor secretioris consilii aequali numero utriusque religionis. Eadem etiam aequalitas circa senatum, iudicium urbanum, praefecturam aerarii ut et alia omnia officia, dignitates ac munera publica observetur. Quoad praeturam iudicii vero, syndicatum et secretarios senatus et iudicii nec non quoad alia huiusmodi officia, quae uni tantum personae committuntur, alternatio perpetuo observetur, ita ut demortuo catholico semper Augustanae confessioni addictus et vice versa succedat. Quantum ad modum electionis et votorum pluralitatem nec non curam templorum ac scholarum itemque anniversariam praelectionem huius dispositionis attinet, idem, quod de Augusta dictum est, observetur.

[Art. V,12 IPO ← § 47 IPM]

Quod ad civitatem Donawerdam attinet, si in proxime venturis comitiis universalibus in pristinam libertatem restituenda esse iudicabitur ab Imperii statibus, eodem gaudeat iure in ecclesiasticis et politicis, quo caeterae Imperii liberae civitates vigore huius transactionis gaudent, salvis tamen quoad hanc civitatem eorum, quorum interest, iuribus.

[Art. V,13 IPO ← § 47 IPM]

Terminus autem anni millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624] nullum praeiudicium creare debet iis, qui ex capite amnestiae aut aliunde restituendi veniunt.

[Art. V,14 IPO ← § 47 IPM]

3. Bona ecclesiastica immediata quod attinet, sive sint archiepiscopatus, episcopatus, praelaturae, abbatiae, baliviae, praepositurae, commendae sive liberae foundationes seculares aut alia, una cum redditibus, pensionibus aliisque quocunque nomine signatis, seu in urbibus seu ruri sitis, ea seu catholici seu Augustanae confessionis status die prima Januarii anni millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624] possederint, omnia et singula nullo plane excepto eius religionis consortes, qui dicto tempore in reali eorum possessione fuerunt, usquedum de religionis dissidiis per Dei gratiam conventum fuerit, tranquille et imperturbate possideant, neutrique parti liceat alteri seu in iudicio seu extra negotium facessere, multo minus turbas aut impedimentum aliquod inferre. Si vero, quod Deus prohibeat, de religionis dissidiis amicabiliter conveniri non possit, nihilominus haec conventio perpetua sit et pax semper duratura.

[Art. V,15 IPO ← § 47 IPM]

Si igitur catholicus archiepiscopus, episcopus, praelatus aut Augustanae confessioni addictus in archiepiscopum, episcopum, praelatum electus vel postulatus solus aut una cum capitularibus, seu singulis seu universis, aut etiam alii ecclesiastici religionem imposterum mutarint, excidant illi statim suo iure, honore tamen famaue illibatis, fructusque et redditus citra moram et exceptionem cedant, capituloque aut cui id de iure competit, integrum sit aliam personam religioni ei, ad quam beneficium istud vigore huius transactionis pertinet, addictam eligere aut postulare, relictis tamen archiepiscopo, episcopo, praelato etc. decedenti fructibus et redditibus interea perceptis et consumptis.

Si ergo status seu catholici seu Augustanae confessioni addicti archiepiscopatus, episcopatus, beneficiis aut praebendis suis immediatis a die prima Januarii anni millesimi

sexcentesimi vicesimi quarti [1624] iudicialiter aut extraiudicialiter exciderint aut quocunque modo turbati fuerint, vigore harum illico tam in ecclesiasticis quam politicis, omnibus novationibus abolitis, restituantur, ita quidem ut quaecunque bona ecclesiastica immediata die prima Januarii anni millesimi sexcentesimi vicesimi quarti [1624] catholico praesule regebantur, catholicum caput recipiant et vicissim, quae dicto anno dieque Augustanae confessioni addicti possidebant, retineant etiam imposterum, remissis tamen, quae una pars contra alteram praetendere posset, perceptis interea fructibus, damnis et expensis.

[Art. V,16 IPO ← § 47 IPM]

4. In omnibus archiepiscopatibus, episcopatibus et reliquis foundationibus immediatis iura eligendi et postulandi iuxta cuiusque loci consuetudines et statuta antiqua illibata maneant, quatenus illa Imperii constitutionibus, transactioni Passaviensi, paci religiosae et imprimis huic declarationi et transactioni sunt conformia, et intuitu archiepiscopatum et episcopatum Augustanae confessioni addictis permanentium ea nihil in se contineant illi confessioni adversum, sicut etiam pariter in episcopatibus et ecclesiis, in quibus catholicis et Augustanae confessionis ordinibus mixta iura admittuntur, statutis antiquis nihil de novo admisceatur, quod catholicorum vel Augustanae confessioni addictorum conscientiam et causam pro cuiusque parte laedere eorumve ius imminuere possit.

[Art. V,17 IPO ← § 47 IPM]

Postulati vero seu electi in capitulationibus suis spondeant se susceptos ecclesiasticos principatus, dignitates et beneficia nequaquam haereditario iure possessuros aut id acturos, ut haereditaria fiant, sed libera sit ubique capitulo et quibus id praeterea pariter cum capitulo pro more competit, tam electio et postulatio quam sede vacante administratio et iurium episcopalium exercitium, operaque detur, ne nobiles, patricii, gradibus academicis insigniti aliaeque personae idoneae, ubi id foundationibus non adversatur, excludantur, sed ut potius in iis conserventur.

[Art. V,18 IPO ← § 47 IPM]

5. Ubi sacra Caesarea maiestas ius primariarum precum exercuit, exerceat etiam imposterum, dummodo decedente Augustanae confessioni addicto in eius religionis episcopatibus Augustanae confessioni addictus ad normam statutorum et observantiae idoneus precibus fruatur. In mixtis vero ex utraque religione seu episcopatibus seu aliis locis immediatis precibus primariis praesentatus non gaudeat, nisi beneficium vacans religionis consors possederit.

[Art. V,19 IPO ← § 47 IPM]

Si quid annatarum, iurium pallii, confirmationum, mensium Papalium et huiusmodi iurium et reservationum nomine in bonis statuum Augustanae confessionis ecclesiasticis immediatis a quocunque quodocunque aut quomodocunque praetendatur, id validitate et executione a brachio seculari impertienda careat.

[Art. V,20 IPO ← § 47 IPM]

In quorum autem ecclesiasticorum bonorum immediatorum capitulis utriusque religionis capitulares et canonici vigore praefati termini certo utrinque numero admittuntur mensesque Papales id temporis in usu fuerunt, porro quoque, si decedentes capitulares et canonici ex numero catholicorum definito fuerint, obtineant atque executioni casu eveniente mandentur, modo Papalis provisio capitulis immediate e curia Romana et tempore legitimo insinuetur.

[Art. V,21 IPO ← § 47 IPM]

6. Electi aut postulati in archiepiscopos, episcopos aut praelatos Augustanae confessioni addicti a sacra Caesarea maiestate, postquam intra annum electionis aut postulationis suae fidem fecerint et iuramenta regalibus sueta feudis praestiterint, absque ulla exceptione investiantur ultraque taxae ordinariae summam insuper eiusdem dimidium pro infeudatione pendant.

Iidem aut sede vacante capitula et quibus administratio cum iis coniunctim competit, ad universales aequae ac particulares deputationum, visitationum, revisionum aliosque conventus Imperiales literis solitis evocentur et suffragii iure fruuntur, prout quisque statuum ante religionis dissidia eorum iurium particeps fuit. Quae vero et quot personae ad eiusmodi conventus mitti debeant, de eo praesulibus cum capitulis et conventualibus statuere liberum esto.

[Art. V,22 IPO ← § 47 IPM]

De titulis principum ecclesiasticorum ex Augustana confessione ita convenit, ut absque tamen praeiudicio status et dignitatis titulis "electorum aut postulatorum in archiepiscopum, episcopum, abbatem, praepositum" insigniantur, sessionem autem in scamno inter ecclesiasticos et seculares intermedio et transverso capiant. Quibus a latere assideant in conventu omnium trium Imperii collegiorum director cancellariae Moguntinensis, nomine domini archiepiscopi actorum comitialium generali directione fungens, et post ipsum directores collegii principum, idemque observetur in senatu principum collegialiter congregato a solis istius collegii actorum directoribus.

[Art. V,23 IPO ← § 47 IPM]

7. Quot capitulares aut canonici die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] uspiam vel Augustanae confessionis vel catholici fuerunt, totidem illic ex utraque religione erunt semper, nec decedentibus nisi eiusdem religionis consortes surrogentur. Si vero alicubi iam plures catholici vel Augustanae confessionis capitulares aut canonici beneficia possident quam anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624], ii quidem supernumerarii beneficia et praebendas ad vitam retineant, mortuis vero tam diu catholicis Augustanae confessioni addicti et his catholici succedant, donec redintegratus fuerit utriusque religionis capitularium et canonicorum numerus, qui die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] erat.

Exercitium vero religionis in mixtis episcopatibus ita restituatur et permaneat, ubi et quatenus id anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] palam receptum permissumque fuit, neque supradictis omnibus vel eligendo vel praesentando aliterve quidquam detrimenti creetur.

[Art. V,24 IPO ← § 47 IPM]

8. Qui archiepiscopatus, episcopatus et aliae fundationes atque bona ecclesiastica immediata vel mediata in satisfactionem regiae maiestatis regnique Sueciae aut aequivalentem recompensationem indemnitateque suorum foederatorum, amicorum et interessatorum concesserunt, peculiaribus suis conventionibus infra contentis [vgl. Art. X-XV IPO] per omnia relinquuntur. In omnibus vero iis, quae ibi non continentur, et inter haec quoad § "Ius dioecesanum etc." 16. infrapositum [vgl. Art. V,48 IPO], constitutionibus Imperii et huic transactioni subiecta manent.

[Art. V,25 IPO ← § 47 IPM]

9. Quaecunque monasteria, collegia, ballivias, commendas, templa, fundationes, scholas, hospitalia aliave bona ecclesiastica mediata ut et eorum redditus iuraque, quocunque ea nomine appellata fuerint, Augustanae confessionis electores, principes, status etc. anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] die prima Januarii possederunt, eadem omnia et singula

sive retenta semper sive restituta sive vigore huius transactionis restituenda iidem possideant, donec controversiae religionis amicabili partium compositione universali definiantur, non attentis exceptionibus sive ante sive post transactionem Passaviensem aut pacem religiosam reformata et occupata aut quod non de vel in territorio Augustanae confessionis statuum vel exempta vel aliis statibus iure suffraganeatus, diaconatus aliave quavis ratione obligata fuisse dicuntur.

Unicum solumque huius transactionis, restitutionis observantiaeque futurae fundamentum sit die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] habita possessio irritis prorsus exceptionibus, quae ex introducto alicubi locorum exercitio interimistico vel anterioribus aut secutis pactis generalibus aut specialibus transactionibus vel litibus motis causisve decisis vel etiam decretis, mandatis, rescriptis, paritoriis, reversalibus, litispendentiis vel aliis quibuscunque praetextibus et rationibus desumi possent.

Ubi igitur supradictorum omnium bonorum, eorundem pertinentium fructuumve Augustanae confessionis statibus aliquid quovis modo aut praetextu sive iudicialiter sive extrajudicialiter a dicto tempore interversum aut ademptum est, omnino absque mora et indistincte (interque illa specialiter etiam monasteria, fundationes atque bona ecclesiastica omnia et singula a principe Württembergico anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] possessa) cum suis pertinentiis, redditibus et accessionibus ubicunque sitis una cum amotis documentis in priorem statum restituantur, nec Augustanae confessioni addicti posthac in habita vel recuperata possessione ullo modo turbentur, sed ab omni persecutione iuris et facti perpetuo tuti sint, donec controversiae religionis compositae fuerint.

[Art. V,26 IPO ← § 47 IPM]

Omnia quoque monasteria, fundationes et sodalitia mediata, quae die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] catholici realiter possederunt, possideant et ipsi similiter, utut in Augustanae confessionis statuum territoriis et ditionibus ea sita sint, non tamen in alios religiosorum ordines, quam quorum regulis primitus dicata sunt, commutentur, nisi talium religiosorum ordo plane interciderit. Tunc enim magistratui catholicorum liberum esto, ex alio in Germania ante dissidia religionis exorta usitato ordine novos religiosos substituere.

In quibuscunque vero foundationibus, ecclesiis collegiatis, monasteriis, hospitalibus eiusmodi mediatis catholici et Augustanae confessioni addicti promiscue vixerunt, vivant etiam posthac promiscue numero prorsus eodem, qui die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] ibidem repertus fuit. Publicum etiam religionis exercitium idem maneat, quod quovis in loco dicto anno dieque usitatum fuit, absque unius vel alterius partis impedimento.

In quibuscunque etiam foundationibus mediatis anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] die prima Januarii sacra Caesarea maiestas primarias preces exercuit, exercent eas et in posterum ad modum circa bona immediata superius [vgl. Art. V,18 IPO] explicatum. Idem plane hic observetur de mensibus Papalibus, quod supra de iis § 5 [vgl. Art. V,19-20 IPO] dispositum est. Conferant etiam archiepiscopi et quibus aliis id iuris competit, beneficia mensium extraordinariorum.

Quod si quoque Augustanae confessioni addicti in eiusmodi bonis ecclesiasticis mediatis dicto anno dieque a catholicis realiter plene vel ex parte possessis iura praesentandi, visitandi, inspectionis, confirmandi, corrigendi, protectionis, aperturae, hospitalitatis, servitorum, operarum habuerunt, item parochos, praepositos ibi aluerunt, iura ista illis sarta tectaue maneant.

Et si electiones debito tempore modove non fiant, praebendarum vacantium distributio et collatio in eiusdem religionis personas, cuius decedens fuit, ex iure devoluto ad eosdem pertineat, modo per hoc in istiusmodi bonis ecclesiasticis mediatis instituto catholicae religionis nihil praeiudicetur et magistratui catholicorum ecclesiastico sua iura ex instituto ordinis in ipsos religiosos competentia salva et illibata sint; quibus etiam, si electiones aut collationes praebendarum vacantium debito tempore factae non fuerint, ius devolutum salvum esto.

Quod ad oppignerationes Imperiales attinet, cum in capitulatione Caesarea dispositum reperiatur, quod electus Romanorum Imperator electoribus, principibus caeterisque statibus immediatis Imperii eiusmodi oppignerationes confirmare atque illos in earundem tranquilla et quieta possessione defendere ac manutenere debeat, conventum est hanc dispositionem, donec consensu electorum, principum et statuum aliter statutum fuerit, observandam esse atque propterea civitati Lindau nec non Weissenburgo in Noricis reddita sorte oppignerationes Imperiales ipsis ademptas illico et plenarie restituendas.

[Art. V,27 IPO ← § 47 IPM]

Quae vero bona status Imperii sibi invicem pignoris iure ante hominis memoriam obligaverunt, in iis reuisioni aliter locus non detur, nisi possessorum exceptiones et merita causarum sufficienter examinentur.

Quod si bona eiusmodi durante hoc bello vel absque praevia causae cognitione vel non soluta sorte ab aliquo occupata fuerint, una cum documentis statim plenarie prioribus possessoribus reddantur, et, si sententia reuisioni locum concedat inque rem iudicatam transierit atque sorte numerata restitutio subsequuta fuerit, domino quidem directo liberum esse debet in huiusmodi terras oppigneratas ad se reversas suae religionis exercitium publice introducere, incolae tamen et subditi migrare aut suam, quam sub priori possessore huiusmodi terrarum oppigneratarum amplexi fuerant, religionem deserere non cogantur; de publico vero suae religionis exercitio inter ipsos et reluentem dominum directum transigatur.

[Art. V,28 IPO ← § 47 IPM]

10. Libera et immediata Imperii nobilitas omniaque et singula eius membra una cum subditis et bonis suis feudalibus et allodialibus, nisi forte in quibusdam locis ratione bonorum et respectu territorii vel domicilii aliis statibus reperiatur subiecti, vigore pacis religiosae et praesentis conventionis in iuribus religionem concernentibus et beneficiis inde promanantibus idem ius habeant, quod supradictis electoribus, principibus et statibus competit, nec in iis sub quocunque praetextu impediatur aut turbentur, turbati vero omnes omnino in integrum restituantur.

[Art. V,29 IPO ← § 47 IPM]

11. Liberae Imperii civitates, prout omnes atque singulae sub appellatione statuum Imperii non tantum in pace religionis et praesenti eiusdem declaratione, sed et alias ubique indubitate continentur, ita et ex illarum numero eae, in quibus unica tantum religio anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] in usu fuit, tam ratione iuris reformandi quam aliorum casuum religionem concernentium in territoriis suis et respectu subditorum non minus ac intra muros et suburbia idem cum reliquis statibus Imperii superioribus ius habeant, adeoque de istis generaliter disposita et conventa de his quoque dicta et intellecta sunt, non attento, quod in iis civitatibus, in quibus praeter Augustanae confessionis exercitium nullum aliud a magistratu et civibus iuxta morem et statuta cuiusque loci anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] introductum fuit, aliqui catholicae religioni addicti cives commorentur vel etiam in aliquibus capitulis, ecclesiis collegiatis, monasteriis et coenobiis ibidem sitis, immediate vel mediate Imperio subiectis inque eo statu, qui fuit die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624], deinceps quoque cum clero intra praedictum terminum non introducto et civibus catholicis pro tempore ibi existentibus tam active quam passive omnino relinquendis, catholicae religionis exercitium vigeat.

Ante omnia vero illae civitates Imperiales, quae sive uni sive utrique religioni addictae (et inter has posteriores cumprimis Augusta Vindelicorum itemque Dünckelspüla, Bibracum, Ravensburgum et Kauffbeüra) ab anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] propter religionem vel bona ecclesiastica ante vel post transactionem Passaviensem et insecutam pacem religiosam occupata et reformata vel alias intuitu religionis in politicis quocunque modo sive extra- sive iudicialiter aggravatae sunt, in eum statum, in quo kalendis Januarii praedicti anni

millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624] tam in sacris quam in profanis fuerunt, non minus ac reliqui status Imperii superiores plenissime reponantur inque eo absque ulteriore turbatione perinde atque illae, quae tum temporis adhuc possederunt aut interea possessionem recuperarunt, usque ad amicabilem religionum compositionem conserventur. Neutrique partium alteram de religionis suae exercitio, ecclesiae ritibus et ceremoniis deturbare fas sit, sed cives pacifice et comiter invicem cohabitent liberumque religionis suae et bonorum usum ultro citroque habeant cassatis rerum iudicatarum et transactarum, litispentiarum aliisque §§ 2 et 9 [vgl. Art. V,2-13 IPO und Art. V,25-27 IPO] enumeratis exceptionibus, salvis tamen iis, quae politicorum ratione de Augusta Vindelicorum, Dünckelspüla, Biberaco et Ravensburgo dicto § 2 [vgl. Art. V,3-11 IPO] disposita sunt.

[Art. V,30 IPO ← § 47 IPM]

12. Quantum deinde ad comites, barones, nobiles, vasallos, civitates, fundationes, monasteria, commendas, communitates et subditos statibus Imperii immediatis sive ecclesiasticis sive secularibus subiectos pertinet, cum eiusmodi statibus immediatis cum iure territorii et superioritatis ex communi per totum Imperium hactenus usitata praxi etiam ius reformandi exercitium religionis competat ac dudum in pace religionis talium statuum subditis, si a religione domini territorii dissentiant, beneficium emigrandi concessum, insuper maioris concordiae inter status conservandae causa cautum fuerit, quod nemo alienos subditos ad suam religionem pertrahere eave causa in defensionem aut protectionem suscipere illisve ulla ratione patrocinari debeat, conventum est hoc idem porro quoque ab utriusque religionis statibus observari nullique statui immediato ius, quod ipsi ratione territorii et superioritatis in negotio religionis competit, impediri oportere.

[Art. V,31 IPO ← § 47 IPM]

Hoc tamen non obstante statuum catholicorum landsassii, vasalli et subditi cuiuscunque generis, qui sive publicum sive privatum Augustanae confessionis exercitium anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] quacunq[ue] anni parte sive certo pacto aut privilegio sive longo usu sive sola denique observantia dicti anni habuerunt, retineant id etiam in posterum una cum annexis, quatenus illa dicto anno exercuerunt aut exercita fuisse probare poterunt. Cuiusmodi annexa habentur institutio consistiorum, ministeriorum tam scholasticorum quam ecclesiasticorum, ius patronatus aliaque similia iura. Nec minus maneat in possessione omnium dicto tempore in potestate eorundem constitutorum templorum, fundationum, monasteriorum, hospitalium cum omnibus pertinentiis, redditibus et accessionibus. Et haec omnia semper et ubique observentur eoque, donec de religione christiana vel universaliter vel inter status immediatos eorumque subditos mutuo consensu aliter erit conventum, nec quisquam a quocunque ulla ratione aut via turbetur.

[Art. V,32 IPO ← § 47 IPM]

Turbati aut quocunque modo destituti vero sine ulla exceptione in eum, quo anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] fuerant, statum plenarie restituantur. Idemque observetur ratione subditorum catholicorum Augustanae confessionis statuum, ubi dicto anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] usum et exercitium catholicae religionis publicum aut privatum habuerunt.

[Art. V,33 IPO ← § 47 IPM]

Pacta autem, transactiones, conventiones aut concessionem, quae inter tales immediatos Imperii status eorumque status provinciales et subditos supradictos de publico vel etiam privato exercitio religionis introducendo, permittendo et conservando antehac intercesserunt, initae et factae sunt, eatenus ratae et firmatae manent, quatenus observantiae dicti anni millesimi

sexcentesimali vicesimo quarti [1624] non adversantur, nec ab iisdem nisi mutuo consensu recedere liceat, non attentis sed annihilatis omnibus anni millesimi sexcentesimali vicesimo quarti [1624] observantiae, utpote quae instar regulae obtineat, contrariis latis sententiis, reversalibus, pactis, quibuscunque transactionibus et inter illa, quae episcopus Hildesiensis et duces Brunswico-Lüneburgenses de religione eiusque exercitio statuum et subditorum episcopatus Hildesiensis nonnullis pactis anno etc. 1643 transegerunt.

Excipiantur vero a dicto termino et catholicis reserventur novem monasteria in episcopatu Hildesiensi sita, quibus duces Brunswicenses certis conditionibus eodem anno cesserunt.

[Art. V,34 IPO ← § 47 IPM]

Placuit porro, ut illi catholicorum subditi Augustanae confessioni addicti ut et catholici Augustanae confessionis statuum subditi, qui anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] publicum vel etiam privatum religionis suae exercitium nulla anni parte habuerunt nec non qui post pacem publicatam deinceps futuro tempore diversam a territorii domino religionem profitebuntur et amplectentur, patienter tolerantur et conscientia libera domi devotioni suae sine inquisitione aut turbatione privatim vacare, in vicinia vero, ubi et quoties voluerint, publico religionis exercitio interesse vel liberos suos exteris suae religionis scholis aut privatis domi praeceptoribus instruendos committere non prohibeantur, sed eiusmodi landsassii, vasalli et subditi in caeteris officium suum cum debito obsequio et subiectione adimpleant nullisque turbationibus ansam praebeant.

[Art. V,35 IPO ← § 47 IPM]

Sive autem catholici sive Augustanae confessionis fuerint subditi, nullibi ob religionem despiciantur nec a mercatorum, opificum aut tribuum communionem, haereditatibus, legatis, hospitalibus, leprosoriis, eleemosynis aliisque iuribus aut commerciis, multo minus publicis coemeteriis honore sepulturae arceantur aut quicquam pro exhibitione funeris a superstitibus exigatur praeter cuiusque parochialis ecclesiae iura pro demortuis pendi solita, sed in his et similibus pari cum concivibus iure habeantur aequali iustitia protectioneque tuti.

[Art. V,36 IPO ← § 47 IPM]

Quod si vero subditus, qui nec publicum nec privatum suae religionis exercitium anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] habuit vel etiam qui post publicatam pacem religionem mutabit, sua sponte emigrare voluerit aut a territorii domino iussus fuerit, liberum ei sit aut retentis bonis aut alienatis discedere, retenta per ministros administrare et, quoties ratio id postulat, ad res suas inspiciendas vel persequendas lites aut debita exigenda libere et sine literis comiteatus adire.

[Art. V,37 IPO ← § 47 IPM]

Conventum autem est, ut a territoriorum dominis illis subditis, qui neque publicum neque privatum exercitium religionis suae dicto anno habuerunt et tamen tempore publicatae praesentis pacificationis in unius vel alterius religionis statuum immediatorum ditionibus habitare deprehenduntur, quibus illi etiam annumerandi erunt, qui ob calamitates bellicas evitandas, non tamen animo transferendi domicilium alio emigrarunt et facta pace in patriam redire volunt, terminus non minor quinquennio, illis vero, qui post pacem publicatam religionem mutant, non minor triennio, nisi tempus magis laxum et spatiosum impetrare potuerint, ad emigrandum praefigatur.

Neque sive voluntarie sive coacte emigrantibus nativitatibus, ingenuitatis, manumissionis, noti opificii, honestae vitae testimonia denegentur, aut iisdem reversalibus inusitatis vel decimationibus substantiae secum exportatae plus aequo extensis praegraventur, multo minus

spontaneam suscipientibus emigrationem servitutis aut ullo alio praetextu impedimentum inferatur.

[Art. V,38 IPO ← § 47 IPM]

13. Silesiae etiam principes Augustanae confessioni addicti, duces scilicet in Brieg, Lignitz, Münsterbergk et Oels, itemque civitas Vratislaviensis in libero suorum ante bellum obtentorum iurium et privilegiorum nec non Augustanae confessionis exercitio ex gratia Caesarea et regia ipsis concessio manutenebuntur.

[Art. V,39 IPO ← § 47 IPM]

Quod vero ad comites, barones, nobiles eorumque subditos in reliquis Silesiae ducatibus, qui immediate ad cameram regiam spectant, tum etiam de praesenti in Austria Inferiori degentes comites, barones et nobiles attinet, quamvis Caesareae maiestati ius reformandi exercitium religionis non minus quam aliis regibus et principibus competat, tamen non quidem ex pacto iuxta dispositionem praecedentis versiculi "Pacta autem etc." [vgl. Art. V,33 IPO], sed ad interventionem regiae maiestatis Sueciae et in gratiam intercedentium Augustanae confessionis statuum permittit, ut eiusmodi comites, barones et nobiles illorumque in praedictis Silesiae ducatibus subditi ob professionem Augustanae confessionis loco aut bonis cedere aut emigrare non teneantur nec etiam prohibeantur dictae confessionis exercitium in locis vicinis extra territorium frequentare, modo in reliquis tranquille et pacifice vivant seque tales praestent, quales erga suum summum principem decet. Si vero sua sponte emigraverint et bona sua immobilia vendere vel nolint vel commode non possint, liber iis aditus rerum suarum inspiciendarum et curandarum causa concessus esto.

[Art. V,40 IPO ← § 47 IPM]

Praeter haec autem, quae supra de dictis Silesiae ducatibus, qui immediate ad cameram regiam spectant, disposita sunt, sacra Caesarea maiestas ulterius pollicetur se illis, qui in his ducatibus Augustanae confessioni addicti sunt, pro huius confessionis exercitio tres ecclesias propriis eorum sumptibus extra civitates Schweinitz, Jaur et Glogaviam prope moenia locis ad hoc commodis iussu suae maiestatis designandis post pacem confectam aedificandas, quamprimum id postulaverint, concessuram.

[Art. V,41 IPO ← § 47 IPM]

Et cum de maiore religionis libertate et exercitio in supradictis et reliquis Caesareae maiestatis et domus Austriacae regnis et provinciis concedendo in praesenti tractatu varie actum sit nec tamen ob Caesareanorum plenipotentiariorum contradictiones conveniri potuerit, regia maiestas Sueciae et Augustanae confessionis ordines facultatem sibi reservant eo nomine in proximis comitiis aut alias apud suam Caesaream maiestatem, pace tamen semper permanente et exclusa omni violentia et hostilitate, ulterius respective amice interveniendi et demisse intercedendi.

[Art. V,42 IPO ← § 47 IPM]

14. A sola qualitate feudali vel subfeudali, sive a regno Bohemiae sive ab electoribus, principibus et statibus Imperii sive aliunde procedant, ius reformandi non dependet, sed feuda ista et subfeuda nec non vasalli, subditi et bona ecclesiastica in causis religionis et quicquid iuris dominus feudi praetendat, introduxerit aut sibi arrogarit, ex statu anni millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624] die prima Januarii perpetuo censeantur; quae vel iudicialiter vel extraiudicialiter innovata fuerint, tollantur et in pristinum statum restituantur.

– Lateinischer Text des IPO (1648 Oktober 24)

[Art. V,43 IPO ← § 47 IPM]

Territorii iure vel ante vel post terminum anni millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624] controverso, donec super possessorio et petitorio cognoscatur et decidatur, possessori praefati anni idem ius esto; quantum equidem ad publicum exercitium attinet, subditi vero propter mutatam interim religionem pendente territorii controversia migrare non cogantur.

In iis locis, ubi catholici et Augustanae confessionis status ex aequo iure superioritatis fruuntur, tam ratione publici exercitii quam aliarum rerum religionem concernentium idem status maneat, qui fuit anno dieque supradictis.

[Art. V,44 IPO ← § 47 IPM]

Sola criminalis iurisdictio, ~~cent~~gericht solumque ius gladii et retentionis, patronatus, filialitatis, neque coniunctim neque divisim, ius reformandi tribuunt. Quae itaque hoc colore reformationes hucusque irrepererunt pactisve intrusa sunt, cassantur, gravati restituuntur et inposterum ab eiusmodi penitus abstinetur.

[Art. V,45 IPO ← § 47 IPM]

15. Ratione reddituum cuiuscunque generis ad bona ecclesiastica eorumque possessores pertinentium ante omnia observetur id, quod in pace religionis § "Dagegen sollen die stände der Augspurgischen confession etc." [Punkt 4 des Augsburger Religionsfriedens] et § "Alßdenn auch denen ständen der alten religion etc." [Punkt 9 des Augsburger Religionsfriedens] dispositum invenitur.

[Art. V,46 IPO ← § 47 IPM]

Illi vero redditus, census, decimae, pensiones, quae vigore iam dictae pacis religionis statibus Augustanae confessionis ob immediatas vel mediatas foundationes ecclesiasticas ante vel post pacem religiosam acquisitas e catholicorum provinciis debentur quorumque in possessione vel quasi percipiendi anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] die prima Ianuarii fuerunt, absque ulla exceptione solvantur.

Si alicubi etiam Augustanae confessionis status quidam protectionis, advocatae, aperturae, hospitationis, operarum aut alia iura in catholicorum ecclesiasticorum dititionibus et bonis sive intra sive extra territorium sitis legitimo usu aut concessionem habuerunt, quemadmodum etiam catholici status, si quid eiusmodi ipsis circa bona ecclesiastica Augustanae confessionis statibus acquisita competit, omnes ex aequo iura sua pristina retineant, ita tamen, ut ne per usum eiusmodi iurium bonorum ecclesiasticorum redditus nimium praegraventur et exhauriantur.

[Art. V,47 IPO ← § 47 IPM]

Reditus etiam nec non decimae, canones et pensiones Augustanae confessionis statibus, foundationibus iam destructis et collapsis, ex alienis territoriis debita e iis exsolvantur, qui anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] die prima Ianuarii in possessione perceptionis vel quasi fuerunt. Quae vero ab anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] destructae fuerunt aut in futurum concident, earum pensiones etiam in alienis territoriis domino destructi monasterii seu loci, in quo id situm fuit, exsolvantur.

Quae itidem foundationes die prima Ianuarii anni millesimi sexcentissimi vicesimi quarti [1624] in possessione vel quasi iuris decimandi e bonis novalibus in alieno territorio fuerunt, sint etiam inposterum, nihil autem novi iuris quaeratur. Inter caeteros status Imperii et subditos id iuris esto, quod ius commune vel cuiusque loci consuetudo et observantia de decimis ex bonis novalibus constituunt aut per pactiones voluntarias conventum est.

[Art. V,48 IPO ← § 47 IPM]

16. Ius dioecesanum et tota iurisdictio ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra Augustanae confessionis electores, principes, status (comprehensa libera Imperii nobilitate) eorumque subditos tam inter catholicos et Augustanae confessioni addictos quam inter ipsos solos Augustanae confessionis status usque ad compositionem christianam dissidii religionis suspensa esto, et intra terminos territorii cuiusque ius dioecesanum et iurisdictio ecclesiastica se contineat.

Ad consequendos tamen redditus, census, decimas et pensiones in iis Augustanae confessionis statuum ditionibus, ubi catholici anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] notorie in possessione vel quasi exercitii iurisditionis ecclesiasticae fuerunt, utantur eadem posthac quoque, sed non nisi in exigendis hisce pensionibus, nec procedatur ad excommunicationem nisi post tertiam demum denunciationem.

Catholicorum Augustanae confessioni addicti status provinciales et subditi, qui anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] ecclesiasticam iurisditionem agnoverunt, in iis casibus modo dictae iurisditioni subsint, qui Augustanam confessionem nullatenus concernunt, modo ipsis occasione processus nihil iniungatur Augustanae confessioni vel conscientiae repugnans.

Eodem etiam iure Augustanae confessionis magistratuuum catholici subditi censeantur, inque hos, qui anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624] publicum religionis catholicae exercitium habuerunt, ius dioecesanum, quatenus episcopi illud dicto anno quiete in eos exercuerunt, salvum esto.

[Art. V,49 IPO ← § 47 IPM]

In quibus civitatibus vero Imperii mixtae religionis exercitium in usu est, catholicis episcopis contra cives Augustanae confessionis nulla sit iurisdictio, at catholici iuxta observantiam dicti anni millesimi sexcentesimi vicesimi quarti [1624] suo iure experiantur.

[Art. V,50 IPO ← § 47 IPM]

17. Utriusque religionis magistratus severe et rigore prohibeat, ne quisquam publice privatimve concionando, docendo, disputando, scribendo, consulendo transactionem Passaviensem, pacem religiosam vel hanc inprimis sive declarationem sive transactionem uspiam impugnet, dubiam faciat aut assertiones contrarias inde deducere conetur. Quicquid etiam contrarii hactenus vel editum vel promulgatum publicatumve fuerit, irritum esto.

Sed si dubii quid hinc aut aliunde incidat aut ex causis pacem religiosam aut hanc transactionem tangentibus resultet, de eo in comitiis vel aliis Imperii conventibus inter utriusque religionis proceres non nisi amicabili ratione transigatur.

[Art. V,51 IPO ← § 47 IPM]

18. In conventibus deputatorum Imperii ordinariis numerus ex utriusque religionis proceribus aequetur. De personis autem vel statibus Imperii adiungendis in comitiis proximis statuatur. In horum conventibus itemque comitiis universalibus, sive ex uno sive duobus aut tribus Imperii collegiis quacunq̄ occasione aut ad quaecunq̄ negotia deputandi veniant, aequetur deputatorum numerus ex utriusque religionis proceribus.

Ubi extraordinariis commissionibus negotia in Imperio expedienda occurrunt, si res inter Augustanae confessionis status versatur, soli eidem religioni addicti deputentur, si inter catholicos, soli catholici, si inter catholicos et Augustanae confessionis status, utriusque religionis pari numero commissarii denominentur et ordinentur. Placuit etiam, ut commissarii quidem res a se gestas referant et vota subiungant, instar tamen sententiae nihil definiant.

[Art. V,52 IPO ← § 47 IPM]

19. In causis religionis omnibusque aliis negotiis, ubi status tanquam unum corpus considerari nequeunt, ut etiam catholicis et Augustanae confessionis statibus in duas partes euntibus, sola amicabile compositio lites dirimat non attendenda votorum pluralitate. Quod vero ad pluralitatem votorum in materia collectarum attinet, cum res haec in praesenti congressu decidi non potuerit, ad proxima comitia remissa esto.

[Art. V,53 IPO ← § 47 IPM]

20. Praeterea cum ob enatas ex praesenti bello mutationes et alias causas de iudicio camerae Imperialis ad alium universis Imperii statibus commodiorem locum transferendo et iudicem, praesides, assessores et quoscunque iustitiae ministros pares numero utriusque religionis praesentando sicut etiam de reliquis ad iudicium camerale spectantibus quaedam in medium allata fuerint, sed in praesenti congressu ob negotii gravitatem non tam plene expediri queant, in proxime indicendis comitiis de his omnibus agi et conveniri deliberationesque de reformatione iustitiae in deputatorum Imperii conventu Francofurtensi habitae effectum dari et, si quae in his desiderari videntur, suppleri et emendari debere conventum est.

Ne tamen res haec prorsus in incerto maneat, placuit praeter iudicem et quatuor praesides (et quidem duos horum ex Augustana confessione) a sola Caesarea maiestate constituendos, numerum assessorum camerarum ad quinquaginta in universum adaugeri, ita ut catholici computatis duobus assessoribus Imperatoris praesentationi reservatis viginti sex, Augustanae confessionis status viginti quatuor assessores praesentare possint et teneantur atque ex singulis circulis mixtae religionis non tantum duos catholicos, sed etiam binos Augustanae confessioni addictos assumere et eligere fas sit, caeteris ad iudicium camerale pertinentibus, ut dictum est, ad proxima comitia reiectis.

[Art. V,54 IPO ← § 47 IPM]

Ac proinde circuli de praesentandis mature in locum demortuorum novis ad camerale iudicium assessoribus secundum schema subsequens admoneantur. Catholici etiam suo tempore de ordine praesentandi convenient Caesareaque maiestas mandabit, ut non solum in isto iudicio camerale causae ecclesasticae ut et politicae inter catholicos et Augustanae confessionis status vel inter hos solos vertentes vel etiam, quando catholicis contra catholicos status litigantibus tertius interveniens Augustanae confessionis status erit et vicissim quando Augustanae confessionis statibus contra eiusdem confessionis status litigantibus tertius interveniens erit catholicus, adlectis ex utraque religione pari numero assessoribus discutiantur et iudicentur, sed idem etiam in iudicio aulico observetur, huicque fini aliquot Augustanae confessionis doctos et rerum Imperii peritos viros ex iis Imperii circulis, ubi vel sola Augustana confessio vel simul etiam catholica viget religio, adsciscat eo quidem numero, ut eveniente casu paritas iudicantium ex utraque religione assessorum observari possit. Idem etiam quoad paritatem assessorum observetur, quoties Augustanae confessionis status immediatus a mediato catholico vel immediatus catholicus a mediato Augustanae confessionis statu iudicio convenitur.

[Art. V,55 IPO ← § 47 IPM]

Quoad processum iudicarium ordinatio camerae Imperialis etiam in iudicio aulico servabitur per omnia. Tum ut ne partes ibidem litigantes omni remedio suspensivo destituantur, loco revisionis in camera usitatae licitum esto parti gravatae a sententia in iudicio aulico lata ad Caesaream maiestatem supplicare, ut acta iudicialia denuo adhibitis aliis gravitati negotii paribus neutrique partium addictis ex utraque religione aequali numero consiliariis et qui concipiendae et ferendae priori sententiae non interfuerint aut certe referentium et correferentium partes non sustinuerint, revideantur. Liberumque sit suae maiestati in causis maioribus et unde tumultus in Imperio timeri possent, insuper etiam quorundam utriusque religionis electorum et principum sententias et vota requirere.

[Art. V,56 IPO ← § 47 IPM]

Visitatio consilii aulici fiat ab electore Moguntino toties, quoties opus fuerit, observatis iis, quae in proximis comitiis de communi statuum placito observanda esse videbuntur.

Si quae vero dubia circa interpretationem constitutionum ac recessuum Imperii publicorum occurrunt aut in diiudicandis causis ecclesiasticis vel politicis inter partes supra expressas vertentibus ex paritate assessorum utriusque religionis, postquam in pleno etiam senatu, pari tamen semper utrinque iudicantium numero, examinata fuerint, contrariae oriuntur sententiae, catholicis quidem in unam, Augustanae vero confessionis assessoribus in aliam abeuntibus, remittuntur ad comitia Imperii universalia. Sin autem duo pluresve catholici cum uno aut altero Augustanae confessionis assessore et vicissim unam, reliqui vero totidem numero, quamvis religione dispares, alteram amplexi fuerint sententiam indeque contrarietas oriatur, hoc casu iuxta ordinationem camerae lis terminabitur ulteriori remissione ad comitia cessante. Et haec omnia in causis statuum comprehensa immediata Imperii nobilitate, sive actores illi sive rei sive intervenientes fuerint, observentur. Si vero inter mediatos vel actor vel reus vel tertius interveniens fuerit Augustanae confessionis et paritatem iudicantium ex utriusque religionis assessoribus postulaverit, adhibeantur pares. Eveniente autem tunc votorum paritate cesset remissio ad comitia, et lis iuxta ordinationem camerae terminetur.

Caetera in aulico non minus quam in camerae Imperialis iudicio privilegium primae instantiae, austregarum iura et privilegia de non appellando statibus Imperii illibata sunt nec per mandata aut commissiones aut avocationes aut quovis alio modo turbantur.

Denique cum etiam de abolendis curia Imperiali Rotwilae, iudiciis provincialibus Sueviae et aliis hinc inde per Imperium hactenus usitatis mentio iniecta fuerit resque haec gravioris visa sit momenti, de his quoque ulterior deliberatio ad proxima comitia remissa esto.

[Art. V,57 IPO ← § 47 IPM]

Assessores Augustanae confessionis praesententur ab:

electore	Saxonico	
	Brandenburgico	6
	Palatino	
circulo	Superioris Saxoniae	4
	Inferioris Saxoniae	4
	1 alternando per hos duos circulos	
circuli	Franconici statibus Augustanae confessionis	2
	Suevici -.- -.- -.-	2
	Superioris Rhenani -.- -.- -.-	2
	Westphalici -.- -.- -.-	2
	1 alternando per hos quatuor circulos	

[Art. V,58 IPO ← § 47 IPM]

Et quamvis sub schemate nulla fiat mentio statuum Imperii Augustanae confessionis, qui sub circulo Bavarico comprehenduntur, nihil tamen ex eo ipsis praeiudicetur, sed salva maneant horum iura, privilegia et libertates.

Art. VI IPO

[Art. VI IPO = § 61 IPM]

Cum item Caesarea maiestas ad querelas nomine civitatis Basiliensis et universae Helvetiae coram ipsius plenipotentariis ad praesentes congressus deputatis propositas super nonnullis processibus et mandatis executivis a camera Imperiali contra dictam civitatem aliosque Helvetiorum unitos cantones eorumque cives et subditos emanatis requisita ordinum Imperii

sententia et consilio singulari decreto die 14. mensis Maii anno proxime praeterito [1647] declaraverit praedictam civitatem Basileam caeterosque Helvetiorum cantones in possessione vel quasi plenae libertatis et exemptionis ab Imperio esse ac nullatenus eiusdem Imperii dicasteriis et iudiciis subiectos, placuit hoc idem publicae huic pacificationis conventioni inserere ratumque et firmum manere atque idcirco eiusmodi processus una cum arrestis eorum occasione quandocunque decretis prorsus cassos et irritos esse debere.

Art. VII IPO

[Art. VII,1 IPO ← § 47 IPM]

Unanimi quoque Caesareae maiestatis omniumque ordinum Imperii consensu placuit, ut quicquid iuris aut beneficii cum omnes aliae constitutiones Imperii tum pax religionis et publica haec transactio in eaque decisio gravaminum caeteris catholicis et Augustanae confessioni addictis statibus et subditis tribuunt, id etiam iis, qui inter illos reformati vocantur, competere debeat salvis tamen semper statuam, qui protestantes nuncupantur, inter se et cum subditis suis conventis pactis, privilegiis, reversalibus et dispositionibus aliis, quibus de religione eiusque exercitio et inde dependentibus cuiusque loci statibus et subditis hucusque provisum est, salva itidem cuiusque conscientiae libertate.

Quoniam vero controversiae religionis, quae inter modo dictos protestantes vertuntur, hactenus non fuerunt compositae, sed ulteriori compositioni reservatae sunt, adeoque illi duas partes constituent, ideo de iure reformandi inter utramque ita conventum est, ut si aliquis princeps vel alius territorii dominus vel alicuius ecclesiae patronus posthac ad alterius partis sacra transierit aut principatum aut ditionem, ubi alterius partis sacra exercitio publico de praesenti vigent, seu iure successionis seu vigore praesentis tractatus pacis aliove quocunque titulo nactus fuerit aut recuperarit, ipsi quidem concionatores aulicos suae confessionis citra subditorum onus aut praeiudicium secum atque in residentia sua habere liceat, at fas ei non sit vel publicum religionis exercitium, leges aut constitutiones ecclesiasticas hactenus ibi receptas immutare vel templa, scholas, hospitalia aut eo pertinentes redditus, pensiones, stipendia prioribus adimere suorumque sacrorum hominibus applicare vel iuris territorialis, episcopalis, patronatus aliove quocunque praetextu subditis ministros alterius confessionis obtrudere ullumve aliud impedimentum aut praeiudicium directe vel indirecte alterius sacris afferre. Et ut haec conventio eo firmiter observetur, liceat hoc mutationis casu ipsis communitatibus praesentare vel, quae praesentandi ius non habent, nominare idoneos scholarum et ecclesiarum ministros a publico loci consistorio et ministerio, si eiusdem cum praesentantibus vel nominantibus communitatibus sunt religionis, vel hoc deficiente eo loco, quem ipsae communitates elegerint, examinandos et ordinandos atque a principe vel domino postea sine recusatione confirmandos.

[Art. VII,2 IPO ← § 47 IPM]

Si vero aliqua communitas eveniente mutationis casu domini sui religionem amplexa petierit suo sumptu exercitium, cui princeps vel dominus addictus est, liberum esto sine reliquorum praeiudicio ei illud indulgere a successoribus non auferendum. At consistoriales, sacrorum visitatores, professores scholarum et academiarum theologiae et philosophiae non nisi eidem religioni addicti sint, quae hoc tempore quolibet in loco publice recepta est.

Sicut autem supradicta omnia de mutationibus futuris intelligenda sunt, ita iuribus principum Anhaltinorum et similium, quae ipsis competunt, nullum adferant praeiudicium.

Sed praeter religiones supranominatas nulla alia in Sacro Imperio Romano recipiatur vel toleretur.

Art. VIII IPO

[Art. VIII,1 IPO = § 62 IPM]

Ut autem provisum sit, ne posthac in statu politico controversiae suboriantur, omnes et singuli electores, principes et status Imperii Romani in antiquis suis iuribus, praerogativis, libertate, privilegiis, libero iuris territorialis tam in ecclesiasticis quam politicis exercitio, ditionibus, regalibus horumque omnium possessione vigore huius transactionis ita stabiliti firmatique sunt, ut a nullo unquam sub quocunque praetextu de facto turbari possint vel debeant.

[Art. VIII,2 IPO = § 63 IPM]

Gaudeant sine contradictione iure suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis Imperii, praesertim ubi leges ferendae vel interpretandae, bellum decernendum, tributa indicenda, delectus aut hospitationes militum instituendae, nova munimenta intra statuum ditiones extruenda nomine publico veterave firmanda praesidiis nec non ubi pax aut foedera facienda aliave eiusmodi negotia peragenda fuerint. Nihil horum aut quicquam simile posthac unquam fiat vel admittatur nisi de comitali liberoque omnium Imperii statuum suffragio et consensu. Cum primis vero ius faciendi inter se et cum exteris foedera pro sua cuiusque conservatione ac securitate singulis statibus perpetuo liberum esto, ita tamen, ne eiusmodi foedera sint contra Imperatorem et Imperium pacemque eius publicam vel hanc in primis transactionem fiantque salvo per omnia iuramento, quo quisque Imperatori et Imperio obstrictus est.

[Art. VIII,3 IPO = § 64 IPM]

Habeantur autem comitia Imperii intra sex menses a dato ratificatae pacis, postea vero, quoties id publica utilitas aut necessitas postulaverit. In proximis vero comitiis emendentur in primis anteriorum conventuum defectus, ac tum quoque de electione Romanorum regum, certa constantique Caesarea capitulatione concipienda, de modo et ordine in declarando uno vel altero statu in bannum Imperii praeter eum, qui alias in constitutionibus Imperii descriptus est, tenendo, redintegrandis circulis, renovanda matricula, reducendis statibus exemptis, moderatione et remissione Imperii collectarum, reformatione politiae et iustitiae, taxae sportularum in iudicio camerale, ordinariis deputatis ad modum et utilitatem reipublicae rite formandis, legitimo munere directorum in Imperii collegiis et similibus negotiis, quae hic expediri nequiverant, ex communi statuum consensu agatur et statuatur.

[Art. VIII,4 IPO = § 65 IPM]

Tam in universalibus vero quam particularibus diaetis liberis Imperii civitatibus non minus quam caeteris statibus Imperii competat votum decisivum, iisque rata et intacta maneant regalia, vectigalia, redditus annui, libertates, privilegia confiscandi, collectandi et inde dependentia aliaque iura ab Imperatore et Imperio legitime impetrata vel longo usu ante hos motus obtenta, possessa et exercita cum omnimoda iurisdictione intra muros et in territorio, cassatis, annullatis et in futurum prohibitis iis, quae per repressalias, arresta, viarum occlusiones et alios actus praeiudiciales sive durante bello quocunque praetextu in contrarium facta et propria autoritate hucusque attentata sunt sive dehinc nullo praecedente legitimo iuris et executionis ordine fieri attentarive poterunt. De caetero omnes laudabiles consuetudines et Sacri Romani Imperii constitutiones et leges fundamentales in posterum religiose serventur sublatis omnibus, quae bellicorum temporum iniuria irrepserant, confusionibus.

[Art. VIII,5 IPO = § 66 IPM]

De indaganda aliqua ratione et modo aequitati conveniente, qui persecutiones actionum contra debitores ob bellicas calamitates fortunis lapsos aut nimio usurarum cursu aggravatos moderate terminari indeque nascituris maioribus incommodis etiam tranquillitati publicae noxiis obviam iri possit, Caesarea maiestas curabit exquiri tam iudicii aulici quam camerale vota et consilia, quae in futuris comitiis proponi et in constitutionem certam redigi possint. Interea tamen

temporis in huiusmodi causis ad iudicia cum summa Imperii tum singularia statuum delatis circumstantiae a partibus allegatae bene ponderentur, ac nemo executionibus immoderatis praegravetur, sed haec omnia Holsatiae constitutione salva et illaesa.

Art. IX IPO

[Art. IX,1 IPO = § 67 IPM]

Et quia publice interest, ut facta pace commercia vicissim reflorescant, ideo conventum est, ut quae eorum praeiudicio et contra utilitatem publicam hinc inde per Imperium belli occasione noviter propria autoritate contra iura, privilegia et sine consensu Imperatoris atque electorum Imperii invecta sunt vectigalia et telonia ut et abusus bullae Brabantinae indeque natae repressaliae et arresta cum inductis peregrinis certificationibus, exactionibus, detentionibus itemque immoderata postarum omniaque alia inusitata onera et impedimenta, quibus commerciorum et navigationis usus deterior redditus est, penitus tollantur et provinciis, portubus, fluminibus quibuscunque sua pristina securitas, iurisdictio et usus, prout ante hos motus bellicos a pluribus retro annis fuit, restituantur et inviolabiliter conserventur.

[Art. IX,2 IPO = § 68 IPM]

Territoriorum, quae flumina alluunt, et aliorum quorumcunque iuribus ac privilegiis ut et teloniis ab Imperatore de consensu electorum cum aliis tum etiam comiti Oldenburgensi in Visurgi concessis aut usu diuturno introductis in pleno suo vigore manentibus et executioni mandandis.

Tum, ut plena sit commerciorum libertas et transitus ubique locorum terra marique tutus adeoque ea omnibus et singulis utriusque partis foederatorum vasallis, subditis, clientibus et incolis eundi, negotiandi redeundique potestas data sit virtuteque praesentium concessa intelligatur, quae unicuique ante Germaniae motus passim competebat. Quos etiam magistratus utrinque contra iniustas oppressiones et violentias instar propriorum subditorum defendere ac protegere teneantur, hac conventionione ut et iure legeque cuiusque loci per omnia salvis.

Art. X IPO

[Art. X,1 IPO ≠ IPM]

Porro quoniam serenissima regina Sueciae postulaverat, ut sibi pro locorum hoc bello occupatorum restitutione satisfaceret pacique publicae in Imperio restaurandae condigne prospiceretur, ideo Caesarea maiestas de consensu electorum, principum et statuum Imperii, cumprimis interessatorum, vigoreque praesentis transactionis concedit eidem serenissimae reginae et futuris eius haeredibus ac successoribus regibus regnoque Sueciae sequentes ditones pleno iure in perpetuum et immediatum Imperii feudum:

[Art. X,2 IPO ≠ IPM]

Primo: Totam Pomeraniam Citeriorem vulgo *Worpommern* dictam una cum insula Rugia iis finibus contentas, quibus sub ultimis Pomeraniae ducibus descriptae fuerant; ad haec e Pomerania Ulteriori Stetinum, Gartz, Dam, Golnau et insulam Wollin una cum interlabente Odera et mari vulgo *das frische Haff* vocato suisque tribus ostiis Peine, Swine et Diwenow atque adiacente utrinque terra ab initio territorii regii usque in mare Balthicum ea latitudine littoris orientalis, de qua inter regios et electorales commissarios circa exactiorem limitum et caeterorum minutiorum definitionem amicabiliter convenietur.

[Art. X,3 IPO ≠ IPM]

Hunc ducatum Pomeraniae Rugiaeque principatum una cum ditionibus locisque annexis omnibusque et singulis ad ea pertinentibus territoriis, praefecturis, urbibus, castellis, oppidis, vicis, pagis, hominibus, feudis, fluminibus, insulis, lacubus, littoribus, portubus, stationibus, antiquis vectigalibus et redditibus et quibuscunque aliis ecclesiasticis ac secularibus bonis nec non titulis, dignitatibus, praeeminentiis, immunitatibus et praerogativis caeterisque omnibus ac singulis ecclesiasticis et secularibus iuribus ac privilegiis, quibus antecessores Pomeraniae duces ea habuerant, incoluerant et rexerant, regia maiestas regnumque Sueciae ab hoc die in perpetuum pro haereditario feudo habeat, possideat iisque libere utatur et inviolabiliter fruatur.

[Art. X,4 IPO ≠ IPM]

Quicquid etiam iuris in collatione praelaturarum et praebendarum capituli Camminensis antehac habuerant duces Pomeraniae Citerioris, habeat imposterum regia maiestas regnumque Sueciae perpetuo cum potestate eas extinguendi reditusque mensae ducali post modernorum canonicorum et capitularium decessum applicandi. Quicquid autem Ulterioris Pomeraniae ducibus competierat, competat domino electori Brandenburgico una cum integro episcopatu Camminensi eiusque territoriis, iuribus et dignitatibus, prout infra pluribus explicatur [vgl. Art. XI,5 IPO].

Titulis et insigniis Pomeraniae tam regia domus quam Brandenburgica promiscue utantur more inter priores Pomeraniae duces usitato, regia quidem perpetuo, Brandenburgica vero, quamdiu ullus e linea masculina superfuerit, absque tamen Rugiae principatu omnique alia praetensione ullius iuris in loca regno Sueciae cessa. Deficiente vero linea masculina domus Brandenburgicae omnes praeter Sueciam alii titulis et insigniis Pomeranicis abstinebunt, atque tunc quoque Ulterior Pomerania tota cum Citeriori Pomerania totoque episcopatu et integro capitulo Camminensi adeoque omnibus antecessorum iuribus et expectantiis consolidata ad solos reges regnumque Sueciae perpetuo pertinebunt spe interim successionis et investitura simultanea gavisuros, ita ut etiam ordinibus subditisque dictorum locorum pro homagii praestatione solito more caveant.

[Art. X,5 IPO ≠ IPM]

Dominus elector Brandenburgicus caeterique omnes interessati exsolvunt ordines, officiales et subditos singulorum supradictorum locorum vinculis et sacramentis, quibus hucusque sibi suisque domibus obstricti fuerant, eosque ad homagium et obsequia regiae maiestati regnoque Sueciae more solito praestandum remittunt atque ita Sueciam in plena iustaque eorum possessione constituunt renunciantes omnibus in ea praetensionibus ex nunc in perpetuum, idque pro se suisque posteris peculiari diplomate hic confirmabunt.

[Art. X,6 IPO ≠ IPM]

Secundo: Imperator de consensu totius Imperii concedit etiam serenissimae reginae eiusque haeredibus ac successoribus regibus regnoque Sueciae in perpetuum et immediatum Imperii feudum civitatem portumque Wismariensem una cum fortalitio Walfisch et praefecturis Poël (exceptis pagis Sehedorff, Weitendorff, Brandenhusen et Wangern ad hospitale Sancti Spiritus in urbe Lubeca pertinentibus) et Neuencloster omnibusque iuribus et appertinentiis, quibus ea duces Megapolitani hucusque habuerant, ita ut dicta loca totusque portus cum terris utriusque lateris ab urbe in mare Balthicum liberae dispositioni suae maiestatis subsit possitque ea munimentis et praesidiis pro lubitu et exigentia circumstantiarum, suis tamen propriis sumptibus, firmare ibique semper pro suis navibus classeque tutum securumque receptum ac stationem habere iisque de caetero uti fruique eo iure, quod ipsi in caetera sua Imperialia feuda competit, ita tamen, ut civitati Wismariensi privilegia sua sint salva eiusque commercia protectione favoreque regio omni meliori modo promoveantur.

[Art. X,7 IPO ≠ IPM]

Tertio: Imperator de consensu totius Imperii concedit etiam vigore praesentis transactionis serenissimae reginae eiusque haeredibus ac successoribus regibus regnoque Sueciae archiepiscopatum Bremensem et episcopatum Verdensem cum oppido et praefectura Wiltzhausen omnique iure, quod ultimis archiepiscopis Bremensibus competierat in capitulum et dioecesin Hamburgensem (salvis tamen domui Holsaticae ut et civitati capituloque Hamburgensi suis respective iuribus, privilegiis, libertate, pactis et possessione statuque praesenti per omnia, ita ut quatuordecim illi pagi in praefecturis Holsaticis Trittoviensi et Reinbeccensi pro moderno annuo canone domino Friderico duci Holsatiae Gottorpiensi et illius posteris in perpetuum maneant), cum omnibus et singulis ad eos pertinentibus, ubicunque sita sunt, ecclesiasticis et secularibus bonis et iuribus quocunque nomine vocatis terra marique in perpetuum et immediatum Imperii feudum sub solitis quidem insigniis, sed titulo ducatus, cessante capitulorum caeterorumque collegiorum ecclesiasticorum eligendi et postulandi omnique alio iure, administratione et gubernatione terrarum ad hos ducatus pertinentium.

[Art. X,8 IPO ≠ IPM]

Civitati vero Bremensi eiusque territorio et subditis praesens suus status, libertas, iura et privilegia in ecclesiasticis et politicis sine impetitione relinquuntur; si quae autem ipsi cum episcopatu seu ducatu aut capitulis sint aut in posterum enascantur controversiae, eae vel componantur amicabiliter vel iure terminentur salva interim cuique parti sua, quam obtinet, possessione.

[Art. X,9 IPO ≠ IPM]

Quarto: Ratione supradictarum omnium ditionum feudorumque Imperator cum Imperio cooptat serenissimam reginam regnique Sueciae successores in immediatum Imperii statum, ita ut ad Imperii comitia inter alios Imperii status regina quoque regesque Sueciae sub titulo ducis Bremensis, Verdensis et Pomeraniae ut et Rugiae principis dominique Wismariae citari debeant, assignata eis sessione in conventibus Imperialibus in collegio principum scamno seculari loco quinto, voto quidem Bremensi hoc ipso loco et ordine, Verdensi vero et Pomerano ordine antiquitus prioribus possessoribus competenti explicando.

[Art. X,10 IPO ≠ IPM]

In circulo autem Superioris Saxoniae proxime ante duces Pomeraniae Ulterioris, in circulis Westphaliae et Inferioris Saxoniae loco moreque receptis, ita ut inter Magdeburgensem et Bremensem circuli Inferioris Saxoniae directorium alternetur, salvo tamen ducum Brunsvicensium et Lüneburgensium condirectorii iure.

[Art. X,11 IPO ≠ IPM]

Ad conventus autem deputatorum Imperii tam regia maiestas quam dominus elector suos pro more solito mittant. Cum autem utrique Pomeraniae unum tantum votum in iis competat, a regia maiestate communicato prius consilio cum dicto electore id semper feratur.

[Art. X,12 IPO ≠ IPM]

Deinde concedit eis in omnibus et singulis dictis feudis privilegium de non appellando; sed hoc ita, ut summum aliquod tribunal seu appellationis instantiam commodo in Germania loco constituat eique idoneas praeficiat personas, quae unicuique ius et iustitiam secundum Imperii constitutiones et cuiusque loci statuta absque ulteriori provocatione causarumve avocatione administrent.

Econtra vero si contigerit ipsos tanquam duces Bremenses, Verdenses aut Pomeraniae vel etiam ut principes Rugiae aut dominos Wismariae ex causa dictas ditiones concernente ab aliquo legitime conveniri, Caesarea maiestas liberum eis relinquit, ut pro sua commoditate forum eligant vel in aula Caesarea vel camera Imperiali, ubi actionem intentatam excipere velint. Teneantur tamen intra tres menses a die denunciatae litis sese declarare, coram quo iudicio se sistere velint.

[Art. X,13 IPO ≠ IPM]

Praeterea concedit eidem regiae maiestati Sueciae ius erigendi academiam vel universitatem, ubi quandoque ei commodum visum fuerit.

Ad haec concedit eidem moderna vectigalia (vulgo licenten vocata) ad littora portusque Pomeraniae et Megapoleos iure perpetuo, sed ad eam taxae moderationem reducenda, ne commercia in iis locis intercidant.

[Art. X,14 IPO ≠ IPM]

Exsolvit denique status, magistratus, officiales et subditos dictarum respective ditionum feudorumque omnibus vinculis et sacramentis, quibus prioribus dominis et possessoribus aut praetendentibus hucusque obstricti fuerant, eosque ad subiectionem, obedientiam et fidelitatem regiae maiestati regnoque Sueciae ceu ab hoc die haereditario suo domino praestandum remittit obligatque atque ita Sueciam in plena iustaque eorum possessione constituit verbo Imperiali promittens se non solum modernae reginae, sed et omnibus futuris regibus regnoque Sueciae ratione dictarum ditionum, bonorum iuriumque concessorum securitatem praestitutum eosque sicut caeteros Imperii status in eorum possessione quietam contra quemcunque inviolabiliter conservatum et manutenturum atque haec omnia peculiaribus investiturarum literis omni meliori modo confirmatum.

[Art. X,15 IPO ≠ IPM]

Vicissim serenissima regina et futuri reges regnumque Sueciae dicta feuda omnia et singula a Caesarea maiestate et Imperio recognoscant eoque nomine, quoties casus evenerit, investiturarum renovationes decenter petant iuramentum fidelitatis eique annexa sicut antecessores similesque Imperii vasalli praestando.

[Art. X,16 IPO ≠ IPM]

De caetero ordinibus et subditis dictarum ditionum locorumque, nominatim Stralsundensibus, competentem eorum libertatem, bona, iura et privilegia communia et peculiariter legitime acquisita vel longo usu obtenta cum libero evangelicae religionis exercitio iuxta invariata Augustanam confessionem perpetim fruendo circa homagii renovationem et praestationem more solito confirmabunt interque eos civitatibus Anseaticis eam navigationis et commerciorum libertatem tam in exteris regnis, rebuspublicis et provinciis quam in Imperio integram conservabunt, quam ibi ad praesens usque bellum habuerunt.

Art. XI IPO

[Art. XI,1 IPO ≠ IPM]

Pro aequivalente autem recompensatione electori Brandenburgico, domino Friderico Wilhelmo, quod ad promovendam pacem universalem iuribus suis in Pomeraniam Citeriorem et Rugiam una cum ditionibus locisque supra annexis cesserit, praestanda eidem eiusdemque posteris et successoribus, haeredibus atque agnatis masculis, cum primis dominis marchionibus

Christiano Wilhelmo olim administratori archiepiscopatus Magdeburgensis, item Christiano Culmbacensi et Alberto Onolsbacensi eorundemque successoribus et haeredibus masculis, statim ac pax cum utroque regno et statibus Imperii composita et ratificata fuerit, a sacra Caesarea maiestate de consensu statuum Imperii et praecipue interessatorum tradatur episcopatus Halberstadiensis cum omnibus iuribus, privilegiis, regalibus, territoriis et bonis secularibus et ecclesiasticis quocunque nomine vocatis nullo excepto in perpetuum et immediatum feudum. Constituatur item dominus elector statim in possessione eiusdem quieta et reali eoque nomine sessionem et votum in comitiis Imperii et circulo Inferioris Saxoniae habeat.

Religionem autem et bona ecclesiastica in eo statu relinquat, quemadmodum per dominum archiducem Leopoldum Guilielmum inita cum capitulo cathedrali pactione ordinata fuerant, ita tamen, ut nihilominus episcopatus domino electori totique suae domui et agnatis masculis supranominatis cum eorum successoribus et haeredibus masculis ordine, quo sibi invicem succedent, haereditarius maneat atque capitulo nullum ius in eligendo et postulando vel etiam regimine episcopatus et iis, quae eo pertinent, reliquum sit, sed modo dictus dominus elector et iuxta ordinem successorium reliqui supranominati ea potestate in hoc episcopatu utantur, quae reliqui principes Imperii in suis territoriis utuntur. Liceatque quartam partem canonicatum (excepta praepositura in hanc computationem non numeranda) decedentibus successu temporis modernis eorum possessoribus Augustanae confessioni addictis extinguere eorumque reditus mensae episcopali incorporare. Quod si tot canonici Augustanae confessionis non sint, qui quartam partem totius corporis canonicorum dempto praeposito conficiant, numerus suppleatur ex catholicorum decedentium beneficiis.

[Art. XI,2 IPO ≠ IPM]

Cum etiam comitatus Hohensteinensis pro ea parte, qua feudum est episcopatus Halberstadiensis consistens in duabus dynastiis sive praefecturis Lora et Klettenberg et quibusdam oppidis, una cum eo pertinentibus bonis et iuribus post ultimo defunctum comitem huius familiae eidem episcopatu applicatus atque a domino archiduce Leopoldo Guilielmo tanquam episcopo Halberstadiensi hactenus possessus fuerit, hunc eundem comitatum porro quoque penes istum episcopatum irrevocabiliter permanere placuit, adeo ut domino electori tanquam haereditario possessori iam dicti episcopatus Halberstadiensis de memorato comitatu disponendi libera facultas esse debeat non obstante nec vigorem habente ulla contradictione, quae a quoquam in contrarium moveri possit.

[Art. XI,3 IPO ≠ IPM]

Teneatur item dominus elector comitem a Tattenbach in possessione comitatus Rheinstein conservare eidemque investituram a domino archiduce de consensu capituli concessam renovare.

[Art. XI,4 IPO ≠ IPM]

Eidem domino electori pro se et successoribus suis suprascriptis tradatur episcopatus Mindanus cum omnibus iuribus et appertinentiis pari ratione ut antememoratus episcopatus Halberstadiensis in feudum perpetuum a sacra Caesarea maiestate de consensu statuum Imperii, statimque post conclusam et ratificatam hanc pacificationem dominus elector pro se et successoribus suis in possessione eiusdem quieta et reali constituatur, eoque nomine sessionem et votum in comitiis Imperii universalibus et singularibus ut et circuli Westphalici obtineat, salvis tamen civitati Mindensi suis regalibus et iuribus in sacris et profanis cum mero et mixto imperio in criminalibus et civilibus, praesertim iure districtus eiusque iurisdictionis exercitio concesso et pro nunc apprehenso, aliisque usibus, immunitatibus et privilegiis circa pristina iura ipsis legitime competentibus, ita tamen, ut pagi et villae domusque ad principem, capitulum totumque clerum et equestrem ordinem pertinentes et respective in districtu et intra

moenia civitatis sitae omnino excipiantur et de caetero ius principis et capituli inviolatum maneat.

[Art. XI,5 IPO ≠ IPM]

Dicto domino electori et successoribus suis episcopatus quoque Camminensis in feudum perpetuum ab Imperatore et Imperio concedatur eodem plane iure et modo ut supra de episcopatu Halberstadiensi et Mindano dispositum est, sed cum hoc tamen discrimine, ut in episcopatu Camminensi integrum sit domino electori canonicatus post decessum praesentium canonicorum extinguere atque sic successu temporis totum episcopatum Ulteriori Pomeraniae adiungere seu incorporare.

[Art. XI,6 IPO ≠ IPM]

Similiter concedatur domino electori expectantia in archiepiscopatum Magdeburgensem, ita quidem ut quandocumque eundem morte aut successione in electoratu vel quacumque alia concessione praesentis administratoris, domini Augusti ducis Saxoniae, vacare contigerit, totus iste archiepiscopatus cum omnibus eo pertinentibus territoriis, regalibus et iuribus, prout supra de episcopatu Halberstadiensi dispositum est, domino electori suisque posteris et successoribus, haeredibus et agnatis masculis, non obstante ulla electione aut postulatione interea temporis sive clam sive palam facta, tradatur et conferatur in feudum perpetuum sitque eidem vel iisdem ius autoritate propria vacantem apprehendendi possessionem.

[Art. XI,7 IPO ≠ IPM]

Interea autem teneatur capitulum una cum ordinibus et subditis dicti archiepiscopatus statim conclusa pace praedicto domino electori et toti domui electorali pro se atque omnibus in ea successoribus et haeredibus atque agnatis masculis se sacramento fidelitatis et subiectionis in eventum obstringere.

[Art. XI,8 IPO ≠ IPM]

Civitati vero Magdeburgensi pristina sua libertas et privilegium Ottonis primi die septimo Junii anno nongentesimo quadragesimo [940] (quod etiamsi temporum iniuria deperditum ad preces eiusdem humiliter porrigendas a Caesarea maiestate renovabitur), tum etiam privilegium muniendi et fortificandi ab imperatore Ferdinando secundo concessum, quod cum omnimoda iurisdictione et proprietate ad quadrantem milliaris Germanici extendatur, sicut et reliqua illius privilegia et iura in ecclesiasticis et politicis salva et inviolata maneant cum inserta clausula, quod in praeiudicium civitatis reaedificari non debeant suburbia.

[Art. XI,9 IPO ≠ IPM]

Caeterum quod ad quatuor dynastias seu praefecturas Querfurth, Gütterbock, Dam et Burgk attinet, cum illae iam olim domino electori Saxoniae traditae sint, in eiusdem quoque ditone permaneant in perpetuum, cum hac tamen reservatione, ut quae hactenus ratione earundem ad collectas Imperii et circuli contributa fuit quota, a dicto domino electore Saxoniae imposterum exsolvatur eaque archiepiscopatui dematur et huius rei ratione expressa fiat provisio in matricula Imperii et circuli.

Ut autem inde causata imminutio reddituum cameralium et ad mensam archiepiscopalem pertinentium aliquatenus resarciatur, iam dicto electori Brandenburgico et successoribus suis non solum statim post conclusam pacem praefectura Egelu, quae alias ad capitulum spectabat, pleno iure possidenda et fruenda tradatur cassato processu a comitibus de Barby aliquot abhinc annis desuper moto, sed etiam facultas sit obtenta archiepiscopatus possessione quartam

partem canonicatum cathedralium illis decedentibus extinguendi eorumque redditus camerae archiepiscopali applicandi.

[Art. XI,10 IPO ≠ IPM]

Quae vero debita a praesente domino administratore Augusto duce Saxoniae hactenus contracta sunt, ex redditibus archiepiscopalibus existente modis supradictis casu vacantiae et devolutionis dicti archiepiscopatus ad dominum electorem Brandenburgicum et successores suos neutiquam dissolvantur, neque integrum sit dicto domino administratori posthac novis debitis, oppignerationibus et alienationibus saepedictum archiepiscopatum in praeiudicium domini electoris eiusque successorum, haeredum et agnatorum masculorum quoquo modo onerare.

[Art. XI,11 IPO ≠ IPM]

In his vero domini electoris archi- et episcopatus de caetero salva maneant ordinibus et subditis competentia eorum iura et privilegia, cum primis invariatae Augustanae confessionis exercitium, quale nunc ibi viget, nec minus locum habeant ea, quae in puncto gravaminum inter utriusque religionis status et ordines Imperii transacta et conventa sunt [vgl. Art. V und VII IPO], quatenus scilicet non adversantur illi dispositioni, quae supra in articulo 5 de gravaminibus § 8 continetur incipiente "Qui archiepiscopatus, episcopatus et aliae foundationes atque bona ecclesiastica etc." et finiente "Subiecta manento etc." [vgl. Art. V,24 IPO], utpote quem aequae hic valere debere, ac si verbotenus insertus esset. Et supradictos archiepiscopatum et episcopatum haereditario et immutabili iure apud dominum electorem atque domum Brandenburgicam omnesque in ea successores, haeredes et agnatos in perpetuum plane, ut de reliquis terris ipsorum haereditariis iuris est, permanere oportet.

Ratione tituli autem conventum est, ut iam dictus dominus elector cum tota domo Brandenburgica et in ea omnes et singuli marchiones Brandenburgici "duces Magdeburgenses et principes Halberstadiensis et Mindenses" appellentur et scribantur.

[Art. XI,12 IPO ≠ IPM]

Regia quoque maiestas Sueciae restituat domino electori pro se et successoribus suis, haeredibus atque agnatis masculis primo reliquam Pomeraniam Ulteriorem cum omnibus appertinentiis, bonis et iuribus secularibus et ecclesiasticis pleno iure tam quoad dominium utile quam directum; deinde Colbergam cum toto episcopatu Camminensi omnique iure, quod Ulterioris Pomeraniae duces hucusque habuerunt in collatione praelaturarum et praebendarum capituli Camminensis, ita tamen, ut salva maneant iura regiae maiestati Sueciae supra concessa atque ordinibus et subditis in restitutis partibus Ulterioris Pomeraniae episcopatuque Camminensi competentem eorum libertatem, bona, iura et privilegia secundum tenorem literarum reversalium (quibus etiam ordines et subditi dicti episcopatus gaudere debent, ac si iis directe datae essent) cum libero Augustanae confessionis exercitio iuxta invariatae Augustanam confessionem absque ulla perturbatione perpetim fruendo circa homagii renovationem et praestationem omni meliori modo confirmet et conservet.

[Art. XI,13 IPO ≠ IPM]

Tertio: Omnia loca, quae praesidiis Suedicis insessa tenentur per Marchiam Brandenburgicam.

[Art. XI,14 IPO ≠ IPM]

Quarto: Omnes commendas et bona ad ordinem equestrem Divi Johannis spectantia, quae extra territoria regiae maiestati regnoque Sueciae cessa continentur, una cum actis et registis caeterisque literariis documentis originalibus haec loca iuraque restituenda concernentibus,

communibus vero et utramque nempe tam Citeriorem quam Ulteriorem Pomeraniam afficientibus in authentica et probante forma, quae in archivo et chartophylaciis aulae Stetinensis vel alibi intra vel extra Pomeraniam reperiuntur.

Art. XII IPO

[Art. XII,1 IPO ≠ IPM]

Pro eo vero, quod duci Megapolitano-Suerinensi, domino Adolpho Friderico, in alienatione civitatis portusque Wismariensis decedit, competant ipsi eiusque haeredibus masculis episcopatus Suerinensis et Ratzenburgensis iure perpetui et immediati feudi (salvo tamen domus Saxonico-Lauenburgicae aliorumque vicinorum ut et dictae dioeceseos hinc inde competenti iure) cum omnibus iuribus, documentis literariis, archivo, rationariis aliisque pertinentiis et potestate extinguendi canonicatus utrobique post praesenti tempore residentium canonicorum decessum omnesque redditus mensae ducali applicandi. Eoque nomine habeat sessionem in conventibus Imperii et circuli Saxoniae Inferioris cum duplici principis titulo et voto.

Etsi vero eiusdem ex fratre nepos dominus Gustavus Adolphus, dux Megapolitano-Gustroviensis, antehac designatus fuerat administrator Ratzeburgensis, quia tamen ipsi non minus quam patruo beneficium restitutionis in suos ducatus obtigerat, aequum visum est, ut patruo cedenti Wismariam ipse vicissim hunc cedat episcopatum. Conferentur autem dicto duci Gustavo Adolpho eo nomine compensationis ergo duo canonicatum iuxta modernam compositionem gravaminum [vgl. Art. V und VII IPO] ad Augustanae confessioni addictos pertinentium beneficia, unum in ecclesia cathedrali Magdeburgensi, alterum in Halberstadiensi primum vacatura.

[Art. XII,2 IPO ≠ IPM]

Quod deinde ad praetensos duos canonicatus in ecclesia cathedrali Argentinensi attinet, si quid eo nomine statibus Augustanae confessionis iuxta praesentem transactionem competit, familiae ducum Mecklenburgensium ex huiusmodi proventibus duorum canonicatum portiones concedantur absque tamen praeiudicio catholicorum. Quod si vero contigerit lineam masculinam Suerinensem deficere superstite Gustroviana, tum haec iterum ipsi succedat.

[Art. XII,3 IPO ≠ IPM]

Pro maiori vero dictae domus Mecklenburgensis satisfactione cedant ipsi commendae ordinis equestris Divi Johannis Hierosolymitani Mirow et Nemeraw in isto ducatu sitae vigore dispositionis in articulo 5 § 9 supra expressae [vgl. Art. V,25 IPO] in perpetuum, donec de controversiis religionis in Imperio conventum fuerit, et quidem lineae Suerinensi Mirow, lineae vero Gustroviensi commenda Nemeraw, sub hac conditione, ut dicti ordinis consensum ipsi procurare eidemque nec non domino electori Brandenburgico tanquam eius patrono, quotiescunque casus evenerit, hactenus praestari solita porro quoque praestare teneantur.

[Art. XII,4 IPO ≠ IPM]

Confirmabit etiam Caesarea maiestas eidem vectigalia ad Albim antehac obtenta in perpetuum concessa insuper immunitate a tributis Imperii futuro tempore citra causam satisfactionis militiae Suedicae indicendis [vgl. Art. XVI,8 IPO], donec summa ducentorum millium [200.000] thalerorum Imperialium compensata fuerit.

Cassetur insuper praetensum debitum Wingerschianum utpote ex causa belli ortum, processibus etiam et decretis desuper emanatis penitus annullatis, ita ut neque duces

Megapolitani neque civitas Hamburgensis eo nomine imposterum unquam conveniri possint vel debeant.

Art. XIII IPO

[Art. XIII,1 IPO ≠ IPM]

Cum domus ducalis Brunovicensis et Lüneburgensis ob pacem publicam melius faciliusque stabiliendam cesserit coadiutoriis in archiepiscopatus Magdeburgensem et Bremensem itemque episcopatus Halberstadiensem et Ratzenburgensem obtentis ea conditione, ut inter alia etiam alternativa iisdem cum catholicis in episcopatum Osnabrugensem addiceretur successio, Caesarea maiestas praesenti Sacri Romani Imperii statui minime expedire iudicans pacem publicam propterea impediri diutius consentit ac permittit, ut eiusmodi alternativa successio in dicto episcopatu Osnabrugensi deinceps inter catholicos et Augustanae confessionis episcopos, ex familia tamen ducum Brunovicensium et Lüneburgensium, quamdiu eadem duraverit, postulandos, locum habere debeat modis et conditionibus sequentibus:

[Art. XIII,2 IPO ≠ IPM]

Primo: Quoniam dominus Gustavus Gustavi comes in Wasenburg, regni Sueciae senator, omni suo iuri in episcopatum Osnabrugensem occasione praesentis belli obtento renunciavit iuramentumque a statibus et subditis eiusdem sibi praestitum remittit, ideo dominus episcopus Franciscus Wilhelmus eiusque successores sicut et capitulum, status et subditi dicti episcopatus virtute praesentium obligati sunt ad solvendum dicto domino comiti eiusve mandatario Hamburgi spacio quatuor annorum a die publicatae pacis numerandorum octuaginta millia [80.000] thalerorum Imperialium, ita ut singulis annis vicena millia [20.000] Hamburgi ad manus dicti comitis eiusve mandatario exsolvere et numerare teneantur, executione in non parentes ex lege communi huius pacificationis [vgl. Art. XVI,2-6 IPO] suas vires obtinente.

[Art. XIII,3 IPO ≠ IPM]

Secundo: Restituatur dictus episcopatus Osnabrugensis totus et integer cum omnibus suis appertinentiis secularibus et ecclesiasticis moderno domino episcopo Francisco Wilhelmo pleno iure possidendus, prout uniformis perpetuaeque capitulationis leges communi principis Francisci Wilhelmi domusque Brunsvigo-Lüneburgicae et capitularium episcopatus Osnabrugensis consensu iam ineundae sancierint.

[Art. XIII,4 IPO ≠ IPM]

Tertio: Status religionis ac coetus ecclesiastici totiusque cleri utriusque religionis tam in ipsa urbe Osnabrugensi quam in reliquis ad hunc episcopatum pertinentibus ditionibus, oppidis, villis, pagis omnibusque aliis locis maneat et reducatur in eum, qui fuit die prima Januarii anno millesimo sexcentesimo vicesimo quarto [1624], statum, ita tamen, ut prius fiat singularis quaedam determinatio et dispositio de iis, quae post annum millesimum sexcentisimum vicesimum quartum [1624] quoad verbi ministros et divinum cultum mutata deprehenduntur, etiam supradictae capitulationi inserenda caveatque dominus episcopus per literas reversales statibus et subditis suis homagio (quatenus observantia ab antiquo obtinuit) ab ipsis recepto iura ac privilegia salva fore et quae praeterea futurae episcopatus administrationi statuumque et subditorum securitati utrinque necessaria videbuntur.

[Art. XIII,5 IPO ≠ IPM]

Quarto: Defuncto eodem domino episcopo succedat in episcopatu Osnabrugensi dominus Ernestus Augustus dux Brunsvicensis et Lüneburgensis, atque adeo vi huius pacis publicae sit designatus eiusdem successor teneaturque capitulum cathedrale Osnabrugense ut et reliqui status et subditi statim post decessum aut resignationem moderni episcopi eundem dominum Ernestum Augustum in episcopum recipere, ac dicti status et subditi isti fini intra trimestre a conclusa hac pace computandum ipsi solitum ut supra praestare homagium iuxta condiciones in capitulatione perpetua cum capitulo ineunda positas.

[Art. XIII,6 IPO ≠ IPM]

Quod si vero dux Ernestus Augustus post obitum moderni episcopi non fuerit superstes, teneatur capitulum alium ex domini Georgii ducis Brunsvicensis et Lüneburgensis posteris in episcopum suum postulare conditionibus tamen in recepta capitulatione uniformi initis perpetuo observandis. Eo autem demortuo aut ultro resignante teneatur dictum capitulum vel electione vel postulatione praesulem catholicum sibi praeficere. Sin vero hac in parte vel canonicorum negligentia vel discordia intercesserit, locus sit ordinationi iuris canonici et consuetudini Germaniae, salva tamen capitulatione perpetua ut et hac transactione. Et sic perpetuo admittatur alternativa successio inter catholicos episcopos ex gremio capituli electos vel aliunde postulatos atque Augustanae confessioni addictos, sed non alios quam ex familia modo nominati ducis Georgii descendentes, et quidem, si plures sint principes, e natu minoribus eligatur vel postuletur episcopus, nullis vero existentibus natu minoribus sufficiatur unus ex principibus regentibus. Illis autem deficientibus succedat tandem ducis Augusti posteritas alternatione, uti dictum, inter ipsam et catholicos perpetua.

[Art. XIII,7 IPO ≠ IPM]

Quinto: Teneatur non solum memoratus dux Ernestus Augustus, sed etiam omnes et singuli ex familia ducum Brunsvicensium et Lüneburgensium Augustanae confessioni addictorum in hoc episcopatu alternatim succedentium statum religionis, coetus ecclesiastici totiusque cleri tam in ipsa urbe Osnabrugensi quam in reliquis ad hunc episcopatum pertinentibus ditionibus, oppidis, villis, pagis omnibusque aliis locis conservare ac tueri, prout superius articulo 3 [vgl. Art. XIII,4 IPO] et perpetua capitulatione dispositum est.

[Art. XIII,8 IPO ≠ IPM]

Sexto: Ne etiam durante administratione et regimine episcopi Augustanae confessioni addicti circa censuram ecclesiasticorum catholicorum itemque usum et administrationem sacramentorum ritu Romanae ecclesiae ut et caetera, quae sunt ordinis, ulla difficultas aut confusio suboriat, horum omnium dispositio, quoties alternativa successio in talem Augustanae confessioni addictum devenerit, domino archiepiscopo Coloniensi vel metropolitano reservata, adversus Augustanae confessioni vero addictos plane sublata esto. Caetera superioritatis et regiminis iura in civilibus et criminalibus Augustanae confessionis episcopo iuxta capitulationis leges illibata permaneant. Quoties vero catholicus episcopus in episcopatu Osnabrugensi rerum potitur, nihil omnino in Augustanae confessionis sacra arroget sibi iuris aut obtineat.

[Art. XIII,9 IPO ≠ IPM]

Septimo: Monasterium seu praelatura Walckenried, cuius hoc tempore administrator est Christianus Ludovicus dux Brunsvicensis et Lüneburgensis, una cum praedio Schawen perpetuo feudi iure ducibus Brunsvicensibus et Lüneburgensibus itidem a Caesarea maiestate et Imperio cum omnibus pertinentiis iuribusque conferatur eodem prorsus quo supra inter ducum Brunsvicensium et Lüneburgensium familias succedendi ordine, annullato iure

advocatae aliisque episcopatus Halberstadiensis et comitatus Hohensteinensis praetensionibus omnino sublatis.

[Art. XIII,10 IPO ≠ IPM]

Octavo: Ducibus quoque Brunovicensibus et Lüneburgensibus restituatur monasterium Gröningense, quod antehac acquisitum episcopatu Halberstadiensi cesserat, reservatis etiam iuribus, quae dictis ducibus in castrum Westerburg competunt, nec minus infeudatio comiti a Tattenbach a ducibus facta eoque nomine initae leges perinde ut iura crediti et pignoris ducis Christiani Ludovici vicario Friderico Schenckio a Winterstädt in Westerburg competentia sarta tecta maneant.

[Art. XIII,11 IPO ≠ IPM]

Nono: Debitum a Friderico Ulrico duce Brunsvicensi et Lüneburgensi cum rege Daniae contractum et per hunc in pacificatione Lubecensi sacrae Caesareae maiestati cessum posteaque Caesareae militiae praefecto comiti Tyllio donatum quod attinet, cum moderni duces Brunovicenses et Lüneburgenses se ad hoc debitum persolvendum ob plures rationes teneri negaverint eaque de re etiam per legatos plenipotentiariorum coronae Sueciae instanter actum sit, amore pacis remissio et expunctio totius istius debiti et obligationis dictis ducibus eorumque haeredibus et provinciis concessa esto.

[Art. XIII,12 IPO ≠ IPM]

Decimo: Cum duces Brunovicenses et Lüneburgenses Cellensis lineae capitulo Ratzenburgensi pro sorte viginti millium [20.000] florenorum annuas pensiones usquedum pependerit, alternatione iam cessante cessent quoque annuae illae pensiones abolito prorsus debito ut et alia quavis obligatione.

[Art. XIII,13 IPO ≠ IPM]

Undecimo: Ducis etiam Augusti duobus filiis natu minoribus, Antonio Ulrico et Ferdinando Alberto, conferantur duae praebendae in episcopatu Strasburgensi primo vacaturae, ea tamen conditione, ut dictus dominus dux Augustus renunciet praetensionibus suis, quas in unum alterumve canonicatum antehac habuit vel habere poterat.

[Art. XIII,14 IPO ≠ IPM]

Duodecimo: Viceversa iidem duces postulationibus et coadiutoriis in archiepiscopatus Magdeburgensem et Bremensem itemque Halberstadiensem et Ratzenburgensem plenissime renunciant, ita ut quae circa hosce archiepiscopatus et episcopatus superius in hoc pacificationis instrumento disposita sunt [vgl. Art. XI,6-10 IPO; Art. X,7-8 IPO; Art. XI,1-2 IPO; Art. XII,1 IPO], citra ipsorum contradictionem effectum habere debeant capitulis utrobique in eo statu permanentibus, quo superius conventum est.

Art. XIV IPO

[Art. XIV,1 IPO ← § 30 IPM]

De summa duodecim millium [12.000] Imperialium domino Christiano Wilhelmo marchioni Brandenburgico ex archiepiscopatu Magdeburgensi quotannis solvendorum conventum est, ut coenobium et praefectura Zinna et Loburg dicto domino marchioni statim tradantur cum omnibus pertinentiis et omnimoda iurisdictione solo territorii iure excepto. Atque his

praefecturis idem marchio utatur fruatur ad dies vitae absque ulla rationum redditione, hac tamen lege, ut in politicis et ecclesiasticis nullum plane subditis afferatur praeiudicium.

[Art. XIV,2 IPO ← § 30 IPM]

Quia porro ut totus archiepiscopatus ita etiam iam nominatum coenobium et praefecturae temporum iniuria valde sunt devastatae, ideo a moderno domino administratore domino marchioni sine mora ex collectis in archiepiscopatu ad hoc instituendis solvantur tria millia thalerorum Imperialium ab ipso marchione vel eius haeredibus non restituenda.

[Art. XIV,3 IPO ← § 30 IPM]

Praeterea placuit, ut post fata domini marchionis ratione et nomine non praestitorum alimentorum descendentibus ipsius eorumque haeredibus liceat dictum coenobium atque praefecturas per integrum quinquennium retinere iisque sine rationum redditione cum omnibus suis pertinentiis et iuribus uti frui. Elapso vero quinquennio praedictae praefecturae earundemque iurisdictio, reditus et proventus archiepiscopatus absque tergiversatione restituantur, nec superius memoratae summae titulo quicquam ulterius moveatur vel petatur. Et praedicta omnia observentur, etiamsi propter domini electoris Brandenburgici aequivalentem recompensationem archiepiscopatus Magdeburgensis ad dominum electorem eiusque haeredes et successores pervenerit.

Art. XV IPO

[Art. XV,1 IPO = § 48 IPM]

Circa causam Hasso-Cassellanam conventum est, ut sequitur:

Primo omnium: Domus Hasso-Cassellana omnesque eius principes, maxime domina Amelia Elisabetha, Hassiae landgravia, eiusque filius, dominus Wilhelmus, illorumque haeredes, ministri, officiales, vasalli, subditi, milites et alii quocunque modo illis addicti nullo prorsus excepto, non obstantibus contrariis pactis, processibus, proscriptionibus, declarationibus, sententiis, executionibus et transactionibus, sed illis omnibus ut et actionibus vel praetensionibus ratione damnorum et iniuriarum tam neutralium quam belligerantium annullatis, universalis amnestiae suprasancitae [vgl. Art. II IPO] et ad initium belli Bohemici cum plenaria restitutione reductae (exceptis Caesariae maiestatis et domus Austriacae vasallis et subditis haereditariis, quemadmodum de iis in § "Tandem omnes etc." [vgl. Art. IV,51-55 IPO] disponitur) omniumque beneficiorum ex hac et religiosa pace provenientium pari cum caeteris statibus iure, prout in articulo incipiente "Unanimi etc." [vgl. Art. VII,1-2 IPO] disponitur, plenarie participes sunt.

[Art. XV,2 IPO = § 49 IPM]

Secundo: Domus Hasso-Cassellana eiusque successores abbatiam Hirsfeldensem cum omnibus appertinentiis secularibus et ecclesiasticis sive intra sive extra territorium (ut praepositura Gellingen) sitis, salvis tamen iuribus, quae domus Saxonica a tempore immemoriali possidet, retineant et eo nomine investituram a Caesarea maiestate toties, quoties casus evenerit, petant et fidelitatem praestent.

[Art. XV,3 IPO = § 50 IPM]

Tertio: Ius directi et utilis domini in praefecturas Schaumburg, Bückenburg, Saxenhagen et Statthagen episcopatus Mindano antehac assertum et adiudicatum porro ad dominum Wilhelmum, modernum Hassiae landgravium, eiusque successores plenarie in perpetuum citra

ulteriore[m] dicti episcopatus aut alterius cuiusvis contradictionem aut turbationem pertineat, salva tamen transactione inter Christianum Ludovicum ducem Brunsvico-Lüneburgensem et Hassiae landgraviam Philippumque comitem de Lippe inita, firma etiam manente, quae inter eandem landgraviam et dictum comitem inita est, conventione.

[Art. XV,4 IPO = § 51 IPM]

Conventum praeterea est, ut pro locorum hoc bello occupatorum restitutione et indemnitate causa dominae landgraviae Hassiae tutrici eiusque filio huiusve successoribus Hassiae principibus ex archiepiscopatibus Moguntinensi et Coloniensi, episcopatibus item Paderbornensi, Monasteriensi et abbatia Fuldensi sexies centena millia [600.000] thalerorum Imperialium bonitate Imperialibus constitutionibus modernis correspondentium intra spatium novem mensium a tempore ratificationis pacis computandum Cassellis solventium periculo et sumptibus pendantur, nec contra promissam solutionem ulla exceptio ullusve praetextus admittatur, multo minus summa conventa ullo arresto afficiatur.

[Art. XV,5 IPO = § 52 IPM]

Ut etiam domina landgravia de solutione tanto securior sit, sequentibus conditionibus retineat Neus, Cosfeld et Neuhaus inque iis locis sua sibi que solum obligata praesidia habeat, ea quidem lege, ut praeter officiales et alias personas in praesidiis necessarias ditorum trium locorum praesidia coniunctim non excedant numerum mille ducentorum [1.200] peditum et centum equitum, dominae landgraviae dispositioni relicto, quot cuius ditorum locorum peditum et equitum imponere quemve huic vel illi praesidio praeficere velit.

[Art. XV,6 IPO = § 53 IPM]

Praesidia autem secundum ordinationem de sustentatione officialium et militum Hassiacis hactenus consuetam alantur, et quae ad conservanda fortalitia necessaria sunt, praestentur ex archi- et episcopatibus, in quibus dicta arx et civitates sunt sitae, absque summae supranominatae diminutione. Integrum autem sit ipsis praesidiis contra morosos et tardantes, sed non ultra debitam summam exequi. Iura autem superioritatis et iurisdictio tam ecclesiastica quam secularis et redditus nominatarum arcis et civitatum domino archiepiscopo Coloniensi sint salva.

[Art. XV,7-9 IPO = §§ 54-55 IPM]

Quamprimum vero post ratificatam pacem dominae landgraviae trecenta millia [300.000] thalerorum Imperialium fuerint exsoluta, restituta Neussia retineat Cosfeld solum et Neuhaus, ita tamen, ut praesidium Neussianum in Cosfeld et Neuhaus non deducat vel eius nomine quicquam ulterius exigat nec praesidia in Cosfeld numerum sexcentorum peditum et quinquaginta equitum, in Neuhaus autem centum peditum excedant. Sin autem intra terminum novem mensium dominae landgraviae integra summa non dependatur, non tantum Cosfeld et Neuhaus, donec plenaria subsecuta fuerit solutio, sed etiam pro residuo summae eiusque singulis centenis quinque annuatim Imperiales, donec residuum summae exsolutum fuerit, pensionis nomine solvantur, et tot praefectarum ad supranominatos archi- et episcopatus atque abbatiam pertinentium et Hassiae principatui vicinarum, quot praestandis et exsolvendis pensionibus sufficiunt, quaestores et receptores dominae landgraviae iuramento obstringantur, ut de redditibus annuas residuae summae pensiones solvant, non obstante dominorum suorum prohibitione.

Quod si vero quaestores et receptores in solvendo moras nectant aut redditus alio conferant, domina landgravia exequendi et ad solutionem quovis modo illos adigendi liberam habeat potestatem, de reliquo iure territoriali domino proprietatis interea semper salvo. Simulac vero domina landgravia totam summam cum pensionibus a tempore morae acceperit, restituat illico

loca iam denominata cautionis loco interim retenta, pensiones cessent, et quaestores atque receptores, quorum facta fuit mentio, iuramenti nexu sint liberati.

Quarum autem praefectarum reditus pensionibus contingente mora solvendis sint assignandi, ante ratificationem pacis eventualiter conveniet, quae conventio non minoris sit roboris quam ipsum pacis instrumentum.

[Art. XV,10-11 IPO = § 56(1)-(2) IPM]

Praeter loca autem securitatis causa, ut memoratum, dominae landgraviae relinquenda et post solutionem demum restituenda restituet illa nihilominus ratificatione pacis subsecuta omnes provincias et episcopatus nec non illorum urbes, praefecturas, oppida, fortalitia, propugnacula et omnia denique bona immobilia nec non iura inter haec bella ab ipsa occupata, ita tamen, ut tam in praefatis tribus locis cautionis nomine retinendis quam reliquis omnibus restituendis non solum annonam et omnia ad bellicum apparatus spectantia quae inferri vel fieri curavit, per subditos evehenda dominae landgraviae et supradictis successoribus, quae vero ab ipsa non illata, sed in locis occupatis tempore occupationis reperta sunt et adhuc extant, ibi permaneant, sed ut etiam fortificationes et valla durante occupatione extracta eatenus destruantur, ne tamen urbes, oppida, arces et castra cuiusvis invasionibus et depraedationibus pateant.

[Art. XV,12 $\triangleq$ § 57 IPM]

Et quamvis domina landgravia praeterquam ab archi- et episcopatibus Moguntinensi, Coloniensi, Paderbornensi, Monasteriensi et abbatia Fuldensi a nemine restitutionis et indemnitis loco aliquid poposcerit et sibi eo nomine a quoquam alio quicquam solvi omnino noluerit, pro rerum tamen et circumstantiarum aequitate placuit toti conventui, ut salva manente dispositione paragraphi praecedentis inchoantis "Conventum praeterea est etc." [vgl. Art. XV,4 IPO] etiam caeteri status cuiuscunque generis cis et ultra Rhenum, qui prima Martii huius anni Hassiacis contributionem dependerunt, secundum proportionem contributionis exsolutae toto hoc tempore observatam ad conficiendam summam superius positam et militum praesidiariorum sustentationem ratam suam supranominatis archi- et episcopatibus atque abbatiae conferant et damnum, si quod solventes ob unius vel alterius moram perpassi fuerint, morosi resarciant nec executionem contra tergiversantes instituendam Caesareae maiestatis aut regiae maiestatis Sueciae vel etiam Hassiae landgraviae officiales aut milites impediunt neque etiam fas sit Hassiacis quenquam in praeiudicium huius declarationis eximere; ii vero, qui suam quotam rite persolverint, ab omni eatenus onere liberi erunt.

[Art. XV,13 IPO = § 58 IPM]

Quod controversias inter domus Hassiacas, Cassellanam et Darmstadinam, super successione Marpurgensi agitatae attinet, quandoquidem eae Cassellis die decima quarta mensis Aprilis proxime elapsi consensu partium unanimi accedente penitus sunt compositae, placuit transactionem istam cum suis annexis et recessibus, sicut ea Cassellis inita et a partibus subsignata conventuique huic insinuata fuit, vigore instrumenti huius eiusdem plane esse roboris, ac si verbis totidem hisce tabulis inserta comprehenderetur, nec a partibus transigentibus nec aliis quibusvis sub praetextu sive pacti sive iuramenti sive alio quocunque ullo unquam tempore convelli posse, quinimo ab omnibus, etiamsi aliquis ex interessatis eam forte confirmare detrectet, exactissime observari debere.

[Art. XV,14 IPO = § 59 IPM]

Sicut etiam transactio inter defunctum dominum Wilhelmum Hassiae landgravium et dominos Christianum et Wolradum comites Waldecciae die undecima Aprilis anno millesimo sexcentesimo tricesimo quinto [1635] facta et a domino Georgio Hassiae landgravio die decima quarta Aprilis anno millesimo sexcentesimo quadragésimo octavo [1648] ratificata non minus

vigore huius pacificationis perpetuum et plenissimum robur obtinebit omnesque Hassiae principes pariter ac comites Waldecciae obligabit.

[Art. XV,15 IPO = § 60 IPM]

Firmum quoque maneat et inviolabiliter custodiatur ius primogeniturae in qualibet domo Hassiae, Cassellana et Darmstadina, introductum et a Caesarea maiestate confirmatum.

Art. XVI IPO

[Art. XVI,1 IPO = § 98(1) IPM]

Simulatque vero instrumentum pacis a dominis plenipotentariis et legatis subscriptum et signatum fuerit, cesset omnis hostilitas, et quae supra conventa sunt, utrinque e vestigio executioni mandentur.

[Art. XVI,2 IPO = § 100 IPM]

Imprimis quidem Imperator ipse per universum Imperium edicta promulget et serio mandet iis, qui hisce pactis et hac pacificatione ad aliquid restituendum vel praestandum obligantur, ut sine tergiversatione et noxa intra tempus conclusae et ratificandae pacis praestent et exequantur transacta, iniungendo tam directoribus (ausschreibenden fürsten) quam praefectis militiae circularis (creiß-obristen), ut ad requisitionem restituendorum iuxta ordinem executionis et haec pacta restitutionem cuiusque promoveant et perficiant.

Inseratur etiam edictis clausula, ut quia circuli directores (die ausschreibende fürsten) aut praefectus militiae circularis (creiß-obristen) in causa vel restitutione propria minus idonei executioni esse censentur, hoc in casu, itemque si directores vel praefectum circularis militiae repudiare commissionem contingat, vicini circuli directores aut praefecti militiae circularis eodem executionis munere etiam in alios circulos ad restituendorum requisitionem fungi debeant.

[Art. XVI,3 IPO = § 101(1) IPM]

Quod si etiam restituendorum aliquis Caesareanos commissarios ad alicuius restitutionis, praestationis vel executionis actum necessarios censuerit, quod ipsorum optioni relinquatur, etiam illi sine mora dentur.

[Art. XVI,4 IPO = § 101(2) IPM]

Quo casu ut rerum transactarum effectus tanto minus impediatur, tam restituentibus quam restituendis liceat statim conclusa et subscripta pacificatione binos aut trinos utrinque nominare commissarios, e quibus Caesarea maiestas unum a restituendo, alterum a restituente nominatum, pares tamen numero ex utraque religione eligat, quibus iniungatur, ut omnia, quae vigore huius transactionis oportet, absque mora exequantur. Sin autem restituentes commissarios nominare neglexerint, Caesarea maiestas ex iis, quos restituendus nominaverit, unum deliget aliumque pro suo arbitrio, observata tamen utrobique diversae religioni addictorum paritate, adiunget, quibus commissionem executionis demandabit non obstantibus exceptionibus in contrarium factis. Ipsi deinde restituendi mox a conclusione pacis de transactorum tenore notum faciant interessatis aliquid restitutoris.

[Art. XVI,5 IPO = § 102 IPM]

Omnes denique et singuli, sive status sive communitates sive privati, sive clerici sive seculares, qui vigore huius transactionis eiusdemque regularum generalium vel specialis expressaeque

alicuius dispositionis ad restituendum, cedendum, dandum, faciendum aut aliud quid praestandum obstricti sunt, teneantur statim post promulgata Caesarea edicta et factam restituendi notificationem sine omni tergiversatione vel oppositione clausulae salvatoriae sive generalis sive specialis alicuius supra in amnestia [vgl. Art. II und IV IPO] positae aut quacunque alia exceptione itemque sine noxa aliqua omnia, ad quae obligantur, restituere, cedere, dare, facere et praestare.

[Art. XVI,6 IPO = § 103 IPM]

Nec directorum et praefectorum circularis militiae aut commissariorum executioni quisquam sive status sive miles, praesertim praesidiarius, sive quilibet alius sese opponat, sed potius executoribus assistant, liberumque sit dictis executoribus contra eos, qui executionem quovis modo impedire conantur, suis vel etiam restituendorum viribus uti.

[Art. XVI,7 IPO = § 104 IPM]

Deinde omnes et singuli utriusque partis captivi sine discrimine sagi vel togae eo modo, quo inter exercituum duces cum Caesareae maiestatis approbatione conventum est vel adhuc convenietur, liberi dimittantur.

[Art. XVI,8 IPO ≠ IPM]

Denique pro militiae Suedicae exactione omnes et singuli electores, principes et reliqui status comprehensa libera et immediata Imperii nobilitate (salva tamen requisitione hactenus in talibus casibus usitata libertateque et exemptione in futurum salvis) septem sequentium circulum Imperii, electoralis Rhenani, Superioris Saxonici, Franconici, Suevici, Superioris Rhenani, Westphalici et Inferioris Saxonici, teneantur in medium conferre quinque myriades [5.000.000] Imperialium thalerorum in moneta per Imperium Romanum usitata idque tribus terminis: Primo termino (statibus in circulo electorali ut et Superiori Rhenano Francofurtum ad Moenum, Superioris Saxoniae Lipsiam sive Brunswigam, Franconiae Norimbergam, Sueviae Ulmam, Westphaliae Bremam vel Monasterium et Inferioris Saxoniae Hamburgum suam cuiusque quotam conferentibus) octodecim centena millia [1.800.000] Imperialium thalerorum in numerata pecunia (pro cuius summae faciliore solutione impetranda liceat illos subditos, qui ex amnestia veniunt restituendi, non moderno ipsorum possessori, sed vero domino, cui ex amnestia restituendi sunt, statim a conclusa pace etiam ante factam restitutionem secundum ipsorum quotam et proportionem collectare, nec in exigendis illis collectis moderni possessores ullum creent impedimentum) et duodecim centena millia [1.200.000] per assignationes ad certos status, super quorum solutione tolerabilibus conditionibus facienda a quolibet statu inter conclusam et ratificandam pacem cum officiali militari sibi assignato ex aequo et bono conveniendum.

[Art. XVI,9 IPO ≠ IPM]

Qua conventionem ut et ratificationem commutationem facta dictorum octodecim centenorum millium [1.800.000] thalerorum solutio, militiae exactione et locorum evacuatio statim pari passu peragantur nec ob ullam aliam causam differantur cessantibus statim a conclusa pace contributionibus et omnis generis exactionibus, salva tamen praesidiariorum militum caeterarumque copiarum sustentatione ad tolerabilem modum convenienda, salva itidem iis statibus, qui suam portionem solverunt vel cum assignatis officialibus quoad solutionem suarum portionum amicabiliter convenerunt, a suis constatibus ob horum solvendi moram sibi illatorum damnorum repetitione.

Reliquarum duarum myriadam [2.000.000] priorem quidem sub finem proximi anni a facta exactione computandi, alteram vero in fine anni proxime insequentis, utramque thaleris Imperialibus eorumve in alia per Imperium usitata moneta valore ad supradicta loca regiae

maiestatis Sueciae ad id cum potestate deputatis ministris dicti septem circulorum status bona fide sunt exsoluturi. Sicuti autem dicti septem circuli soli militiae Suedicae sine praetensione alterius assignati intelligantur, ita singuli eorum electores, principes et status eam tantum portionem, quae iuxta matriculam et cuiusque loci observantiam et extraditam hic designationem unicuique praestanda incumbit, pendere debebunt.

[Art. XVI,10 IPO ≠ IPM]

Nec ullus status vel a solutione immunis sit vel maiori numero der römermonath praegravetur vel pro alio suo constatu aliisque belligerantium militibus plus solvere teneatur, multo minus repressaliis vel arrestis eo nomine praegravetur, neque etiam ullus status in modo suos collectandi vel a milite aut constatu vel ullo alio sub quocunque praetextu de facto impediatur.

[Art. XVI,11 IPO ≠ IPM]

Quod ad circulum Austriacum et Bavaricum attinet, cum ille (praeter factam in hoc pacificationis conventu a statibus Imperii promissionem se in proximis Imperii comitiis suae Caesareae maiestati pro hactenus toleratis belli sumptibus subsidium e collectis Imperii praestandum decreturos) solvendis exercitui immediato Caesareano stipendiis, hic vero pro Bavarico milite sepositus sit, solutionis conventio et exactio in circulo Austriaco penes sacram Caesaream maiestatem esto, in circulo autem Bavarico observetur idem collectandi et solvendi modus qui in reliquis circulis, executio tamen ut et in caeteris septem circulis fiat secundum constitutiones Imperii.

[Art. XVI,12 IPO ≠ IPM]

Ut autem regia maiestas Sueciae eo securior certiorque sit de infallibili singulorum terminorum praestatione, singuli septem dictorum circulorum electores, principes et status vigore huius conventionis se ad suam quisque quotam condicto tempore locoque bona fide solvendum sponte idque sub hypotheca omnium suorum bonorum obligant, ita quidem ut si mora ullius intervenerit, omnes Imperii ordines, potissimum vero cuiusque circuli directores ducesque, vi articuli assecurationis pacis [vgl. Art. XVII,4 IPO] teneantur promissa ceu rem iudicatam exequi absque ullo ulteriori iuris processu vel exceptione.

[Art. XVI,13 IPO ≙ § 105 IPM]

Restitutione ex capite amnestiae et gravaminum [vgl. Art. II-V und VII IPO] facta, liberatis captivis ratihabitionibus commutatis et praestitis iis, quae de primo solutionis termino supra conventa sunt, omnia utriusque partis militaria praesidia, sive Imperatoris eiusque sociorum et foederatorum sive reginae regnique Sueciae et landgraviae Hassiae eorumque foederatorum et adhaerentium aliove quocunque nomine imposita fuerint, ex civitatibus Imperii ac omnibus aliis locis restituendis sine exceptionibus, mora, damno et noxa pari passu educantur.

[Art. XVI,14(1) IPO ≙ § 106(1) IPM, XVI,14(2) IPO ≙ § 107 IPM]

Loca ipsa, civitates, urbes, oppida, arces, castella, fortalitia, tam quae per regnum Bohemiae aliasque terras Imperatoris domusque Austriacae haereditarias quam caeteros Imperii circulos a partibus belligerantium supradictis occupata et retenta vel per armistitii unius vel alterius partis vel quemcunque alium modum concessa sunt, prioribus et legitimis suis possessoribus et dominis, sive mediati sive immediati Imperii status sint, tam ecclesiasticis quam secularibus, comprehensa libera Imperii nobilitate, absque mora restituantur liberaeque eorum dispositioni sive de iure et consuetudine sive vigore praesentis transactionis competenti permittantur non obstantibus ullis donationibus, infeudationibus, concessionibus (nisi ultro et spontanea status alicuius voluntate alicui factae sint vel fuerint), obligationibus pro redimendis captivis aut

avertendis devastationibus incendiisque datis aut aliis quibuscunque titulis in priorum legitimorum dominorum possessorumve praeiudicium acquisitis, cessantibus etiam pactis et foederibus aut quibuscunque aliis exceptionibus praedictae restitutioni adversantibus, quae omnia pro nullis haberi debent, salvis tamen iis, quae et quatenus in praecedentibus articulis circa reginae regnique Sueciae ut et quorundam electorum et principum Imperii Romani satisfactionem vel aequivalentem recompensationem sive aliter speciatim excepta et disposita sunt [vgl. Art. X-XV IPO].

Atque haec restitutio locorum occupatorum tam a Caesarea maiestate quam a regia maiestate Sueciae et utriusque sociis, foederatis et adhaerentibus fiat reciproce et bona fide.

[Art. XVI,15 IPO = § 108(1) IPM]

Restituantur etiam archiva et documenta literaria aliaque mobilia ut et tormenta bellica, quae in dictis locis tempore occupationis reperta sunt et adhuc ibi salva reperiuntur. Quae vero post occupationem aliunde eo invecta sunt, sive in praeliis capta sive ad usum et custodiam eo per occupantes illata fuerunt, una cum annexis ut et bellico apparatu iisdem quoque secum exportare et avehere liceat.

[Art. XVI,16 IPO = § 108(2) IPM]

Teneantur subditi cuiusque loci decedentibus praesidiis et militibus currus, equos et naves cum necessario victu pro omnibus necessariis avehendis ad loca in Imperio destinata absque pretio subministrare; quos currus, equos et naves restituere debent praefecti praesidiorum militumque hoc modo discedentium sine dolo et fraude. Liberent etiam statuum subditi se invicem ab hoc onere vecturae de uno territorio in aliud, donec ad loca in Imperio destinata pervenerint. Nec praesidiorum aut aliis militiae praefectis aut officialibus liceat subditos eorumque currus, equos, naves et similia eorum usibus commodata, omnia vel singula, extra dominorum suorum, multo minus Imperii fines secum trahere, eoque nomine obsidibus cavere teneantur.

[Art. XVI,17 IPO = § 109(1) IPM]

Reddita vero, sive maritima et limitanea sive mediterranea fuerint, dicta loca ab ulterioribus omnibus durantibus hisce bellorum motibus introductis praesidiis perpetuo posthac libera sunt et dominorum suorum (salvo de caetero cuiusque iure) liberae dispositioni relinquuntur.

[Art. XVI,18 IPO = § 109(2) IPM]

Nulli autem civitati vel nunc vel in futurum ulli praeiudicio damnove cedat, quod ab alterutra parte belligerantium occupata et inessa fuerat, sed omnes et singulae cum omnibus et singulis civibus et incolis tam universalis amnestiae quam caeteris huius pacificationis beneficiis gaudeant iisque de caetero omnia sua iura et privilegia in sacris et profanis, quae ante hos motus habuerunt, sarta tectaque maneat, salvis tamen iuribus superioritatis cum inde dependentibus pro singulis quarumcunque dominis.

[Art. XVI,19 IPO = § 110 IPM]

Denique omnium belligerantium in Imperio partium copiae et exercitus dimittantur et exauctorentur, eo tantum numero in suos cuiusque proprios status traducto, quem quaeque pars pro sua securitate iudicaverit necessarium.

[Art. XVI,20 IPO ~ § 99 IPM]

Tam exauctoratio vero militiae quam restitutio locorum ad praefixum tempus eo ordine modoque fiant, de quibus inter generales exercituum duces conveniet, observatis tamen quoad rem ipsam iis, quae in puncto satisfactionis militiae [vgl. Art. XVI,8-12 IPO] conventa sunt.

Art. XVII IPO

[Art. XVII,1 IPO $\triangleq$ § 111 IPM]

Pacem hoc modo conclusam promittunt Caesarei et regii ordinumque Imperii legati et plenipotentarii respective ab Imperatore et regina Sueciae Sacrique Imperii Romani electoribus, principibus et statibus ad formam hic mutuo placitam ratihabitum iri seseque infallibiliter praestituros, ut solennia ratihabitionum instrumenta intra spatium octo septimanarum a die subscriptionis computandarum hic Osnabrugis praesententur et reciproce riteque commutentur.

[Art. XVII,2 IPO = § 112 IPM]

Pro maiori etiam horum omnium et singulorum pactorum firmitudine et securitate sit haec transactio perpetua lex et pragmatica Imperii sanctio imposterum aequae ac aliae leges et constitutiones fundamentales Imperii nominatim proximo Imperii recessui ipsique capitulationi Caesariae inserenda, obligans non minus absentes quam praesentes, ecclesiasticos aequae ac politicos, sive status Imperii sint sive non, eoque tam Caesareis procerumque consiliariis et officialibus quam tribunalium omnium iudicibus et assessoribus tanquam regula, quam perpetuo sequantur, praescripta.

[Art. XVII,3 IPO = § 113 IPM]

Contra hanc transactionem ullumve eius articulum aut clausulam nulla iura canonica vel civilia, communia vel specialia consiliorum decreta, privilegia, indulta, edicta, commissiones, inhibitiones, mandata, decreta, rescripta, litispententiae, quocumque tempore latae sententiae, res iudicatae, capitulationes Caesariae et aliae, religiosorum ordinum regulae aut exemptiones, sive praeteriti sive futuri temporis protestationes, contradictiones, appellationes, investiturae, transactiones, iuramenta, renunciationes, pacta seu dedititia seu alia, multo minus edictum anni millesimi sexcentissimi vicesimi noni [1629] vel transactio Pragensis cum suis appendicibus aut concordata cum Pontificibus aut interimistica anni millesimi quingentesimi quadragesimi octavi [1548] ullave alia statuta sive politica sive ecclesiastica, decreta, dispensationes, absolutiones vel ullae aliae, quocumque nomine aut praetextu excogitari poterint, exceptiones unquam allegentur, audiantur aut admittantur, nec usquam contra hanc transactionem in petitorio aut possessorio seu inhibitorii seu alii processus vel commissiones unquam decernantur.

[Art. XVII,4 IPO = § 114 IPM]

Qui vero huic transactioni vel paci publicae consilio vel ope contraverit vel executioni aut restitutioni repugnaverit vel etiam legitimo modo supra convento [vgl. Art. XVI,2-6 IPO] et sine excessu facta restitutione sine legitima causae cognitione et ordinaria iuris executione restitutum de novo gravare tentaverit, sive clericus sive laicus fuerit, poenam fractae pacis ipso iure et facto incurrat, contraque eum iuxta constitutiones Imperii restitutio et praestatio cum pleno effectu decernatur et demandetur.

[Art. XVII,5 IPO = § 115 IPM]

Pax vero conclusa nihilominus in suo robore permaneat, teneanturque omnes huius transactionis consortes universas et singulas huius pacis leges contra quemcunque sine religionis distinctione tueri et protegere, et si quid eorum a quocunque violari contigerit, laesus laedentem imprimis quidem a via facti dehortetur causa ipsa vel amicabili compositioni vel iuris disceptationi submissa.

[Art. XVII,6 IPO = § 116(1) IPM]

Veruntamen si neutro horum modorum intra spatium trium annorum terminetur controversia, teneantur omnes et singuli huius transactionis consortes iunctis cum parte laesa consiliis viribusque arma sumere ad repellendam iniuriam a passo moniti, quod nec amicitiae nec iuris via locum invenerit, salva tamen de caetero uniuscuiusque iurisdictione iustitiaeque iuxta cuiusque principis aut status leges et constitutiones competenti administratione.

[Art. XVII,7 IPO = § 116(2) IPM]

Et nulli omnino statuum Imperii liceat ius suum vi vel armis persequi, sed si quid controversiae sive iam exortum sit sive posthac inciderit, unusquisque iure experiatur; secus faciens reus sit fractae pacis. Quae vero iudicis sententia definita fuerint, sine discrimine statuum executioni mandentur, prout Imperii leges de exequendis sententiis constituunt.

[Art. XVII,8 IPO = § 117 IPM]

Ut etiam pax publica tanto melius conservari possit, redintegrentur circuli, et statim ac undecunque turbarum vel motuum aliqua initia apparent, observentur ea, quae in constitutionibus Imperii de pacis publicae executione et conservatione disposita sunt.

[Art. XVII,9 IPO = § 118 IPM]

Quoties autem milites quavis occasione aut quocunque tempore per aliorum territoria aut fines aliquis ducere velit, transitus huiusmodi instituat eum, ad quem transeuntes milites pertinent, sumptu atque adeo sine maleficio, damno et noxa eorum, quorum per territoria ducuntur, ac denique omnino observentur, quae de conservatione pacis publicae Imperii constitutiones decernunt et ordinant.

[Art. XVII,10 IPO ~ § 119 IPM]

Hac pacificatione comprehendantur ex parte serenissimi Imperatoris omnes suae maiestatis foederati et adhaerentes, imprimis rex Catholicus, domus Austriaca, Sacri Imperii Romani electores, principes, interque eos etiam dux Sabaudiae, caeterique status, comprehensa libera et immediata Imperii nobilitate, et civitates Anseaticae, item rex Angliae, rex et regna Daniae Norvegiaeque cum annexis provinciis ut et ducatu Schleswicensi, rex Poloniae, dux Lotharingiae omnesque principes et respublicae Italiae ordinesque foederati Belgii et Helvetiae Rhetiaeque, princeps etiam Transylvaniae.

[Art. XVII,11 IPO ~ § 119 IPM]

Ex parte vero serenissimae reginae regnique Sueciae omnes eius foederati et adhaerentes, imprimis rex Christianissimus, tum electores, principes, status, libera et immediata Imperii nobilitate comprehensa, et civitates Anseaticae, item rex Angliae, rex et regna Daniae Norvegiaeque cum annexis provinciis ut et ducatu Schleswicensi, rex Poloniae, rex et regnum Lusitaniae, magnus dux Muschoviae, respublica Veneta, foederatum Belgium, Helvetii Rhetiaeque et princeps Transylvaniae.

[Art. XVII,12 IPO $\triangleq$ § 120 IPM]

In quorum omnium et singulorum fidem maiusque robur tam Caesarei quam regii legati, nomine vero omnium electorum, principum ac statuum Imperii ad hunc actum specialiter ab ipso (vigore conclusi die decima tertia Octobris anni inframentationati facti [Text: APW III B 1/1 Nr. 26] et ipso die subscriptionis sub sigillo cancellariae Moguntinae legationi Suedicae extraditi) deputati, nimirum electoralis Moguntinus, dominus Nicolaus Georgius Suedicae Reigersberg, eques, cancellarius; electoralis Bavaricus, dominus Johannes Adolphus Krebs, consiliarius intimus; electoralis Saxonicus, dominus Johannes Leuber, consiliarius; electoralis Brandenburgicus, dominus Johannes comes in Sain et Wittgenstein, dominus in Homburg et Vallendar, consiliarius intimus; nomine domus Austriacae dominus Georgius Ulricus comes a Wolckenstein, consiliarius Caesareo-aulicus; dominus Cornelius Gobelius, episcopi Bambergensis consiliarius; dominus Sebastianus Wilhelmus Meel, episcopi Herbipolensis consiliarius intimus; dominus Johannes Ernestus, ducis Bavariae consiliarius aulicus; dominus Wolfgangus Conradus a Tumbshirn, consiliarius aulicus Saxonico-Altenburgensis et Coburgensis; dominus Augustus Carpovius, consiliarius Saxonico-Altenburgensis et Coburgensis; dominus Johannes Fromhold, domus Brandenburgicae-Culmbacensis et -Onolzbacensis consiliarius intimus; dominus Henricus Langerbeck, iurisconsultus, domus Brunsvico-Lunaeburgicae lineae Cellensis consiliarius intimus; dominus Iacobus Lampadius, iurisconsultus, lineae Calenbergensis consiliarius intimus et procancellarius; nomine comitum scamni Wetteraviensis dominus Matthaeus Wesenbecius, iurisconsultus et consiliarius; nomine utriusque scamni dominus Marcus Otto, Argentoratensis, dominus Johannes Iacobus Wolff, Ratisbonensis, dominus David Gloxinus, Lubecensis, et dominus Jodocus Christophorus Kress a Kressenstain, Norimbergensis reipublicae respective syndici, senatores, consilarii et advocati, praesens pacis instrumentum manibus sigillisque propriis muniverunt et firmarunt, dictique ordinum deputati principalium suorum ratificationes formula conventa termino supra constituto [vgl. Art. XVII,1 IPO] sese extradituros polliciti sunt reliquis statuum plenipotentiaris liberum relinquendo, velint an nolint nomina sua subsignare suorumque principalium ratificationes acersere, sed hoc pacto atque lege, ut subscriptione iam nominatorum deputatorum reliqui status omnes et singuli, qui subscriptione et ratificatione supersedent, tam firmiter ad observantiam et manutenentiam eorum, quae in hoc pacificationis instrumento continentur, obligati sint, ac si ab ipsis subscriptio fuerit facta et exhibita ratificatio, nec ulla a directorio Imperii Romani contra subscriptionem a memoratis deputatis factam recipiatur aut valeat vel protestatio vel contradictio.

Acta sunt haec Osnabrugis Westphalorum die decima /vigesima quarta mensis Octobris anno Christi millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

(NB Wegen Schwedens Forderung nach Parität mit Frankreich und wegen der Parität der Kongresse von Münster und Osnabrück nennt das IPO als Ausstellungsort Osnabrück, obwohl der Vertrag tatsächlich in Münster unterzeichnet worden ist.)